

ГРАДСКИ ЦЕНТАР
ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД
У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ЗА 2021. ГОДИНУ

Београд, март 2022.

САДРЖАЈ:

1. УВОДНИ ДЕО	1
1.1. Становништво Београда	2
2. ДЕЛАТНОСТ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	30
3. ГРАДСКИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД КАО ПРУЖАЛАЦ УСЛУГА	34
3.1. Простор и опрема/услови рада у 2021. години	36
3.2. Усавршавање и обука запослених у ГЦСР	38
3.3. Градски центар за социјални рад и медији	40
4. КОРИСНИЦИ УСЛУГА ГРАДСКОГ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД	42
4.1. Укупан број корисника	42
4.2. Старосне групе корисника према оствареним правима, примењеним мерама и пруженим услугама у Градском центру за социјални рад	46
4.2.1. Деца	46
4.2.2. Пунолетни корисници (млади, одрасли и старији)	53
4.2.3. Социо-материјално угрожене породице	56
4.2.4. Деца са проблемима у понашању и у сукобу са законом	62
4.2.5. Жртве насиља	67
4.2.6. Особе са инвалидитетом	77
5. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА КОЈА СЕ ФИНАНСИРАЈУ ИЗ БУЏЕТА ГРАДА	82
6. ПОСЛОВИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД НА ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА, ПРИМЕНИ МЕРА И ОБЕЗБЕЂИВАЊУ УСЛУГА	90
6.1. Послови процене и планирања	90
6.2. Супервизијски послови	91
6.3. Управно-правни послови	93
6.4. Услуге – неодложне интервенције	93
7. САВЕТОВАЛИШТЕ ЗА БРАК И ПОРОДИЦУ	95
8. ОДЕЉЕЊЕ ЗА ПОСЛОВЕ ПЛАНИРАЊА И РАЗВОЈА	100
8.1. Рад по приговорима – законска основа и сврха обраде приговора	100
8.2. Рад по осталим захтевима	102
8.3. Рад по захтевима за стручну помоћ	103
8.4. Усавршавање и обука запослених у ГЦСР	104
9. ИСТРАЖИВАЧКИ РАД У ОДЕЉЕЊУ ЗА ПЛАНИРАЊЕ И РАЗВОЈ	107
10. АКТИВНОСТИ ГРАДСКОГ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД У БЕОГРАДУ	109
10.1. Пројектне активности	109
11. ЗАКЉУЧАК	110

ГРАДСКИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД У БЕОГРАДУ	БЕОГРАД
година оснивања	1991.
директор	Зорица Павловић
електронска пошта	info@gcsrbg.org
адреса и пош. број	Руска 4
телефон/факс	2650-329; 2650-925

1. УВОДНИ ДЕО

Извештај о раду Градског центра за социјални рад у Београду за 2021. годину се односи на кориснике који се налазе на евиденцији Градског центра за социјални рад у Београду, запослене раднике центра, просторну и техничку опремљеност.

Намењен је свим заинтересованим странама, Управном одбору Градског центра за социјални рад у Београду, Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичком заводу за социјалну заштиту и Скупштини Града Београда. Извештај о раду је разматран и усвојен на седници Управног одбора која је одржана 28.03.2022. године.

Извештај има три основна циља: први - да утврди основне карактеристике и трендове развоја капацитета Градског центра за социјални рад у Београду као кључног актера социјалне заштите: **други** - да утврди карактеристике и положај у заштити, који имају појединци, породице и осетљиве групе као корисници у систему социјалне заштите и **трећи** - да утврди капацитет и квалитет у обављању основних послова центра за социјални рад и њихових исхода или ефеката у остваривању права, примени мера и обезбеђивању услуга социјалне заштите, а посебно услуга у локалној заједници. Доношењем Закона о социјалној заштити 2011. године Центар за социјални рад је добио свој нови професионални профил, подржан законским решењима о финансирању. Увођењем нових института истовремено је преузео и посебну одговорност у покретању иницијатива на подручју које покрива у складу са усвојеним стратешким плановима развоја (реформе) социјалне заштите и има пресудну улогу у остваривању циљева социјалне заштите.

Да би успешно остваривао поверене обавезе, Градски центар за социјални рад мора да ради и на сопственом развоју, да јача и да унапређује материјалне и технолошке услове за рад и да усавршава и обуком запослених јача њихове капацитете.

Основу за израду овог извештаја чини база података о раду свих одељења Градског центра за социјални рад у Београду за 2021. годину као и подаци Републичког завода за статистику (РСЗ), Националне службе запошљавања, Републичког фонда за пензијско–инвалидско осигурање. Формат извештавања у оквиру прописаног минимума садржи информације о корисницима и њиховим породицама, о врстама и нивоима услуга, приступу и квалитету услуга, задовољству корисника услугом, исходима и циљевима који су постигнути из индивидуалног плана услуге и учешћа корисника у процесу пружања услуге. Такође садржи и информације о запосленима у Центру за социјални рад, активностима које су у функцији постављених циљева и податке о континуираном стицању знања и вештина запослених.

Подаци за израду извештаја су прикупљени у контакту са надлежним особама у свим одељењима Градског центра за социјални рад. У првој фази обраде подаци су систематизовани за свако одељење Градског центра за социјални рад појединачно и на крају обједињени за Град Београд у целини.

1.1. Становништво Београда

Као основни чинилац и покретач развојних процеса, становништво и демографски ресурси чине важну компоненту укупног друштвено-економског развоја једног простора и једно су од кључних полазишта у вредновању узрочно-последичних детерминанти друштвених, социјалних и политичких прилика. У том контексту значајно је истаћи да је стабилан, природан и позитиван развој становништва једна од темељних друштвених вредности и незаобилазна компонента промишљене и активне популацијске политике.

Основне информације о Београду

Град Београд је јединица локалне самоуправе која уједно има положај и регионалне самоуправе. У оквиру тих овлашћења Град одлучује о потребама и интересима грађана од локалног значаја. У Београду је устројено 157 насеља распоређених у 17 општина. Град се простире на 3.226 км²; густина насељености (број становника по км²) је 524 становника.¹ Београдски регион представља зону најгушће насељености, јер је готово пет пута гушће насељен од осталих региона у Републици Србији.

Број становника града

Према подацима пописа становништва из 2011. године Београд је имао 1.659.440 становника, што чини 23,1% становништва Србије (без Косова и Метохије). У међупописном периоду (2002/2011) број становника је повећан за 5,3%, што је последица, пре свега, миграционе компоненте. Према процени броја становника средином 2020. године Београд је имао 1.694.480 становника.²

На основу релевантних статистичких и демографских података Београд је више деценија суочен са дубоком демографском кризом, посебно са процесима депопулације и старења становништва, као дугорочним, глобалним демографским процесима, те парцијалним депопулацијским процесима, као што су репродукцијски и генерацијски. Попис становништва 2011. године јасно је потврдио раније прогнозе да ће се Београд суочити са природном депопулацијом, која означава негативан природни прираштај, као и са другим негативним демографским трендовима, пре свега, процесом старења становништва.

¹ Извор: Републички геодетски завод и витална статистика РЗС; „Резултати Пописа становништва 2011. године по први пут су исказани и у складу са новоуведеном номенклатуром статистичких територијалних јединица (НСТЈ или НУТС по међународној скраћеници) по којима је 2009. године Србија подељена на статистичке функционалне територијалне целине сврстане у три нивоа. Постоје две функционалне целине нивоа НСТЈ-1 (Србија – север и Србија – југ), које у свом саставу имају целине нивоа НСТЈ-2 које носе назив "регион" (Београдски регион и Регион Војводине у оквиру Србије – север и региони Шумадија и Западна Србија, Јужна и Источна Србија и Косово и Метохија који сачињавају Србију - југ). Сваки статистички регион се састоји од функционалних целина нивоа НСТЈ-3 које су назване "области", а чије се границе и називи у потпуности поклапају са постојећим управним окрузима.“ Извор: РЗС, 2011.

² Извор: ДевИнфо, РЗС

Графикон бр. 1

Као што се може видети на графику, већи део посматраног периода, Београд карактерише повећање броја становника као резултат, пре свега, механичког прилива, али и позитивне стопе природног прираштаја. Међутим, резултати Пописа из 2002. године указују на почетак процеса успоравања раста броја становника и изразито негативне тенденције кључних демографских обележја. Негативне тенденције у природном кретању становништва Београда присутне су више деценија и један су од изразито неповољних чинилаца у развоју становништва града. Пре свега, становништво се не обнавља природним путем, услед ниског нивоа рађања, чији је прецизан показатељ стопа укупног фертилитета.³

Природна депопулација (више умрлих него рођених) по први пут има изразито негативне вредности од 1992. године, а најнижу вредност бележи 2000. године, када је износила -3,3 промила.

Следи приказ основних контингената и индикатора становништва Београда, као и виталних догађаја - природног кретања становништва Града.

³ Стопа укупног фертилитета представља број живорођене деце по једној жени старости 15–49 година. Стопа укупног фертилитета налази се испод прага просте репродукције, а за последњих десет година смањена је са 1,6 на 1,4 детета по жени, што указује на константни пад рађања, поремећаје у структурама становника и обрнуто. За рачунање индикатора стопа укупног фертилитета користи се број живорођене деце према старости мајке и процењен број жена према навршеним годинама старости.

Графикон бр. 2⁴

Природно кретање становништва- витални догађаји

Табела бр. 1

Београдски регион	Број становника процена средином године	Број живорођених на 1000 становника	Број умрлих на 1000 становника	Број умрле одојчади на 1000 живорођених	Природни прираштај на 1000 становника
2010	1.639.505	11.1	12.5	5.9	-1.4
2011	1.658.151	10.7	12.2	5.8	-1.5
2012	1.664.218	11	12.5	5.9	-1.4
2013	1.669.552	10.8	12.2	5.7	-1.4
2014	1.678.045	11	12.4	4.9	-1.4
2015	1.679.895	10.9	12.6	4.5	-1.7
2016	1.683.962	10.7	12.4	5.3	-1.7
2017	1.687.132	10.7	12.9	4.1	- 2.2
2018	1.690.193	10.6	12.7	4.1	- 2.1
2019	1.694.056	10.7	12.8	3.6	- 2.1
2020	1.694.480	10.2	15.1	3.0	- 4.9

⁴ Извор: РСЗ

Табела бр. 2

	Београдска област 2020.	Број становника процена средином године	Стопа живорођених	Стопа умрлих	Стопа природног прираштаја	Умрла одојчад на 1000 живорођених
1	Барајево	26.716	7.1	17.5	-10.4	-
2	Вождовац	169.810	10.6	14.5	-3.9	0.6
3	Врачар	57.962	9.6	16.9	-7.3	-
4	Гроцка	87.102	8.5	12.8	-4.3	4
5	Звездара	170.228	11.2	13.3	-2.1	4.2
6	Земун	176.683	10.5	14.4	-3.9	3.2
7	Лазаревац	56.125	9.5	16.8	-7.3	-
8	Младеновац	51.275	9.8	18	-8.2	-
9	Нови Београд	211.788	9.7	15.4	-5.7	2.9
10	Обреновац	71.953	9.6	16	-6.4	2.9
11	Палилула	185.262	11.2	14.3	-3.1	4.8
12	Раковица	107.234	9.3	15.2	-5.9	4
13	Савски венац	35.052	13.4	19.6	-6.2	4.2
14	Сопот	19.714	7.8	18.8	-11	-
15	Стари град	44.031	11.2	19.7	-8.5	2
16	Сурчин	47.116	10.9	12.7	-1.8	7.8
17	Чукарица	176.429	9.8	14.8	-5	2.3

Административно подручје Београда чини 17 општина које карактерише неуједначен демографски развитак и специфични процеси, са различитим трендовима демографског старења, што утиче и на различите динамичке и структурне особености унутар контингента старих појединих општина. У односу на последњи Попис, када је позитивна стопа природног прираштаја забележена једино на општинама Звездара и Сурчин, последњи подаци показују да све општине Београда имају негативан природни прираштај, при чему се истичу приградске чије су вредности ове стопе приближне стопама тзв. урбаног језгра Града. Основни покретач депопулације и промена у старосној структури становништва управо је низак ниво рађања који не обезбеђује природно обнављање становништва, чему треба додати и посебно демографско ограничење у развоју становништва, а то је процес старења.⁵

⁵„Нарочито интензивно ће бити старење популације старих. Према средњој варијанти пројекција броја особа старих 80 или више година за пола века ће се утростручити и представљаће четвртину укупног броја старих, односно удео најстаријих лица ће се у укупној популацији повећати са 1,9 колико је износио 2002. на 6,2% 2052“.
Мирјана Рашевић, 2009.

Према подацима о процени броја становника по старости и полу, као и претходних година, на рангу општина са највећим процентом становништва 65 и више година у укупном становништву и даље су општине: Стари град, Сопот, Барајево, Врачар и Савски венац.

Графикон бр. 3

У посматраним периодима, у Београду се десио енорман раст броја старијих особа који је повећан за 14% у међупописном периоду од 1948. до 2011. године, док је укупан број становника града повећан за свега 2,5 пута. Демографски процеси и промене у укупном становништву Београда с наглашеним индексом пораста старијих од 65 година, интензивирају се већ у међупописном периоду (1961-1991), а у периоду од 2000/2011 године, они попримају дивергентне трендове, тако што укупно становништво опада, а старо је у континуираном порасту, с просечном годишњом стопом раста од 5,07%. Према последњим подацима РЗС, удео становништва старијег од 65 година износи око 20% (19,93%) укупног становништва Града. Истовремено, Београд спада у регионе са највећим учешћем најстаријег становништва, а као велика урбана агломерација и изразито имиграционо подручје, узимајући у обзир неповољне демографске процесе, у Београду се и у наредним деценијама очекује пораст старих лица.

Графикон бр. 4

Као дугорочни процес, демографско старење је и узрок и последица (у међусобној каузалности) укупне и природне депопулације Града, што представља озбиљан проблем, не само за стабилан и природан развој становништва, већ и за његов друштвено-економски развој. Промене у старосном/добном саставу становништва испољавају се као два глобална демографска процеса: смањивање удела младих уз истовремено повећавање удела старог становништва. Целовито разумевање досадашњих развојних процеса, али и предвиђање развојних перспектива Града, немогуће је без разматрања и вредновања њихових демографских аспеката, јер се демографски и друштвено-економски развој једне агломерације и заједнице налазе у сложеној и интерактивној међусобној узрочно-последичној повезаности.

Табела бр. 3⁶

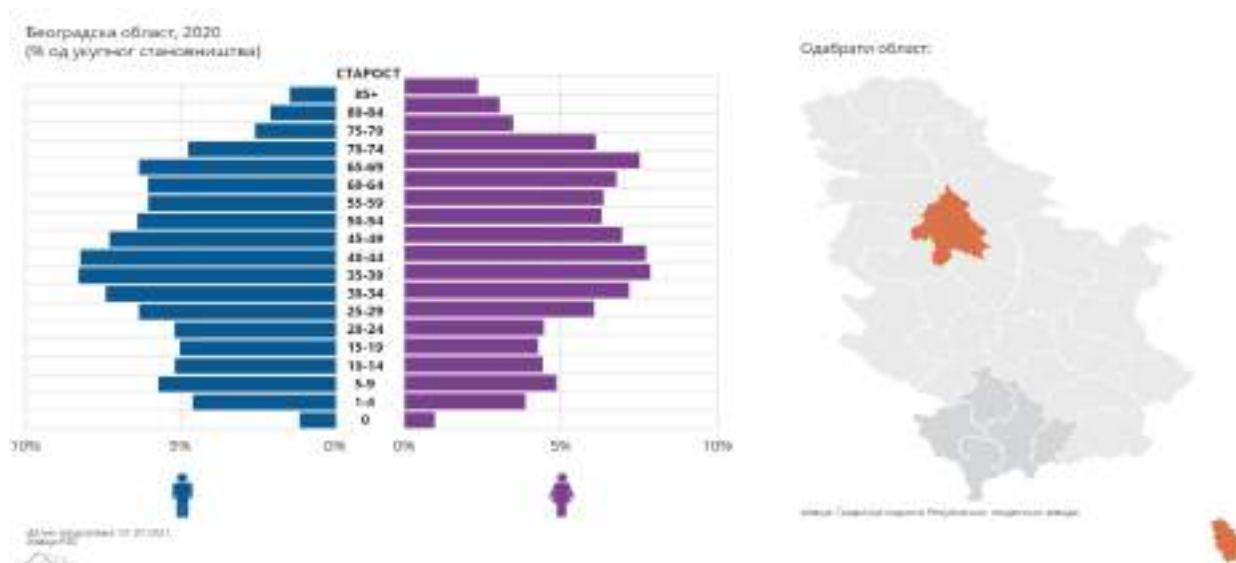
Индикатор Београдски регион	2011	2019	2020
Коефицијент укупне зависности	43.5	53.2	54.2
Коефицијент зависности млађег становништва	20.2	23.2	23.5
Коефицијент зависности старијег становништва	23.4	30.1	30.7

⁶ Извор: РСЗ "Стопа укупне зависности становништва представља однос становништва старог од 0 до 14 и 65 и више година, према становништву старом од 15 до 64 године, процењеног средином године посматрања. **Стопа зависности млађег становништва** је однос између укупног броја младих од 0 до 14 година и броја лица радног узраста (од 15 до 64). **Стопа зависности старијег становништва** је однос између укупног броја старијих особа у годинама када су они углавном економски неактивни (старости 65 и више година) и броја лица радног узраста (од 15 до 64)"

Као један од показатеља старења становништва, коефицијент зависности старијих, нешто је повољнији за београдски регион у односу на Републику. Ипак, уз тренд опадања стопе наталитета, који непосредно утиче на обим младог контингента становништва, може се очекивати смањење становништва у радно и репродукционо највиталнију кохорту са негативним последицама на динамику и структуру економског развоја Београда.

Старосно-полну структуру становништва Београда карактерише несразмер између најмлађег и старијег становништва, тако да је мушка популација у просеку млађа, док женска доминира у групи изнад 65 година. Аналитички показатељи старосне структуре показују да је становништво Београда ушло у „**дубоку демографску старост**“.⁷ У раздобљу од 1991. до 2002. године знатно је смањен удео младих, радно способних, а значајно повећан удео старог становништва.

Слика бр. 1

Неповољна старосна структура становништва Београда огледа се, пре свега, у индексу демографског старења, мереног односом младог (испод 15 година) и старог становништва. Број особа млађих од 15 година повећан је 2011. у односу на претходну пописну годину за 14.433, док се обим старих лица повећао за 50.136. Према последњим подацима из 2020. године, удео младог становништва испод 15 година износио је 15,24 %, а старог - више од 65 година 19,93 % укупног броја становника Града. Неравнотеже у старосној структури, односно промене у односима функционалних старосних група према све већем уделу старијег становништва, првенствено су одраз дугорочно ниског фертилитета.

⁷ Извор: РСЗ „Према критеријуму **просечне старости** демографи разликују седам стадијума демографске старости: рана демографска младост – до 20 год; демографска младост: 20-24; демографска зрелост: 25-29; праг демографске старости: 30-34; демографска старост: 35-39; дубока демографска старост: 40-43; најдубља демографска старост: 43 и више година“

Имајући у виду значајност података о фертилитету женског становништва⁸, подаци о броју живорођене деце релевантни су за сагледавање коначног и досадашњег ефективног фертилитета, као и за сагледавање обима неучествовања жена у репродукцији. У том смислу, од укупног броја женског становништва које нису рађале, највећи је проценат (36,6%) старосне доби 20-29 година, дакле периода оптималног фертилитета (жене од 20 до 34 године), али није занемарљив ни удео жена старосне доби од 30 до 39 година (19,3%). Према резултатима Пописа становништва из 2011. године, чак 42,8% жена старих између 30 и 34 године било је без деце. Стопа укупног фертилитета 2020. године износила је 1.48 и више деценија не обезбеђује просту репродукцију становништва.⁹

Табела бр. 4¹⁰

Женско становништво старо 15 и више година према брачном статусу и броју живорођене деце Београдски регион – Попис 2011.									
	Укупно	Није рађала	Свега – рађале	Родила 1 дете	2	3	4	5 и више	Просечан број живорођене деце
Укупно	760.395	239.697	520.698	166.043	288.586	51.760	9.685	4.624	1.85
Неудата									
Укупно	207.054	184.663	22.391	13.353	5.987	1.830	736	485	1.64
Удата									
Укупно	372.445	327.78	339.667	94.599	202.808	34.839	5.380	2.041	1.87
Удовица									
Укупно	120.235	11.685	108.550	33.093	58.823	11.821	2.971	1.842	1.92
Разведена									
Укупно	56.153	7.861	48.292	24.189	20.286	3.089	534	194	1.59
Непознато – женско									
Укупно	4.508	2.710	1.798	809	682	181	64	62	1.85

Процес старења је изражен у свим општинама Београда и све су прешле „праг демографске старости“. У стадијуму „најдубље демографске старости“ су: Сопот (45,5); Барајево (44,9) и Стари град са просечном старошћу становништва од 44,7 година.

⁸Извор: РСЗ „Општа стопа фертилитета представља однос између укупног броја живорођених и женског фертилног становништва (15–49 година) током једногодишњег периода. Специфичне стопе фертилитета представљају однос између броја живорођених, рођених од мајки одређене старости, према 1.000 жена те исте старости. Стопа укупног фертилитета представља укупан број живорођене деце на једну жену, односно збир специфичних стопа фертилитета.“

⁹Извор: РСЗ Посматрано према општинама, најнижу стопу фертилитета има Врачар (1,21) а највишу Сурчин (1,70)

¹⁰ Податак о укупном броју живорођене деце односи се на број деце коју је жена родила, укључујући и децу која у моменту пописа нису жива. У тај број нису укључена мртворођена деца, усвојена деца, нити деца из ранијег брака супруга/партнера. Поред ових података, у табели се налазе и подаци о просечном броју живорођене деце који је израчунат у односу на женско становништво старо 15 и више година које је рађало. Извор: РСЗ; Попис 2011. године

Табела бр. 5¹¹

Година	Индекс старења	Очекивано трајање живота живорођених			Просечна старост		
		Женско	Мушко	Укупно	Женско	Мушко	Укупно
2002	102,7	75,6	70,2	-	41,6	39,0	40,4
2011	122,93	77,80	72,60	75.30	43.16	40.28	41.8
2018	134.46	78.97	74.16	76.69	43.9	40.7	42.4
2019	133.94	79.03	74.34	76.8	44.0	40.8	42.5
2020	132.9	78.18	72.31	75.31	44.1	40.8	42.5

Полазећи од чињенице да старење становништва најдиректније утиче на поједине структуре друштва, да специфичне потребе старијих, посебно у здравственој и социјалној заштити, захтевају веће издатке, може се закључити да ће оваква демографска кретања условити смањење радног контингента, а повећати број популације старијих, што може продукovati додатне притиске на целокупан систем социјалне заштите.

Пројекције развоја становништва Града, базиране на хипотезама о фертилитету и морталитету указују на перспективу и даље ниско репродуктивног процеса, јер претходних деценија нису уочене значајније промене које би одударале од дугорочних тенденција. Можемо закључити да су ниске репродуктивне норме дубоко законите, одређене низом детерминирајућих фактора (економских, социјалних, социолошких) и да у перспективи захтевају, пре свега, друштвени одговор.

Иако вишеструко сложен, у постојећим условима друштвено-економске реалности, друштвени одговор јесте институционално осмишљавање популационе политике.

Миграције и миграторна обележја становништва

Важна компонента у кретању становништва и целокупне демографске слике Београда свакако су и миграције становништва. У целини гледано, последњих деценија Београд карактеришу, пре свега, емиграција и интерна миграциона кретања (од руралних ка урбаним областима, посебно ка Београду). Позитиван миграциони салдо је карактеристика демографског развоја Београда током читаве друге половине 20. века и остварен је у највећој мери у насељима ван ужег градског подручја. *„Највећи број миграторних кретања остварен је на територији*

¹¹ Извор:ДевИнфо, РСЗ „Просечна старост становништва према полу, означава средње године старости његових чланова (аритметичка средина). Индекс старења становништва према полу, јесте значајан показатељ, чија вредност указује на демографски процес старења становништва: индекс старења чија вредност не прелази 20 индексних поена показује да је становништво изразито младо, а преко 40 индексних поена да је становништво старо. Утврђен је на основу односа броја становника старих 60 и више година - по полу и одговарајућег броја становника старих 0 до 19 година. Очекивано (средње) трајање живота показује колико ће лице одређене старости (0, 1, 5... 85 + година) живети у просеку, ако у погледу морталитета буду постојали услови као у години израде таблица.»

Београдске области, и то 43 428 (39,6%) досељених лица и 38 562 (35,1%) одсељена лица. У периоду 2016–2020. године једино је Београдски регион континуирано имао позитиван миграциони салдо, који је на годишњем нивоу износио просечно око 6 500 лица, а 2020. године он износи 4.866 лица. На општинском нивоу негативан миграциони салдо имале су општине: Лазаревац, Младеновац, Нови Београд, Раковица, Савски венац, Стари град и Чукарица, а на општини Звездара забележен је највећи број досељених лица (2.033). Демографске пројекције и прогнозе указују да ће се у Београду наставити овај тренд и да ће све општине имати позитиван миграциони салдо, осим централних градских, у којима би он био на нултом нивоу.

Графикон бр. 5

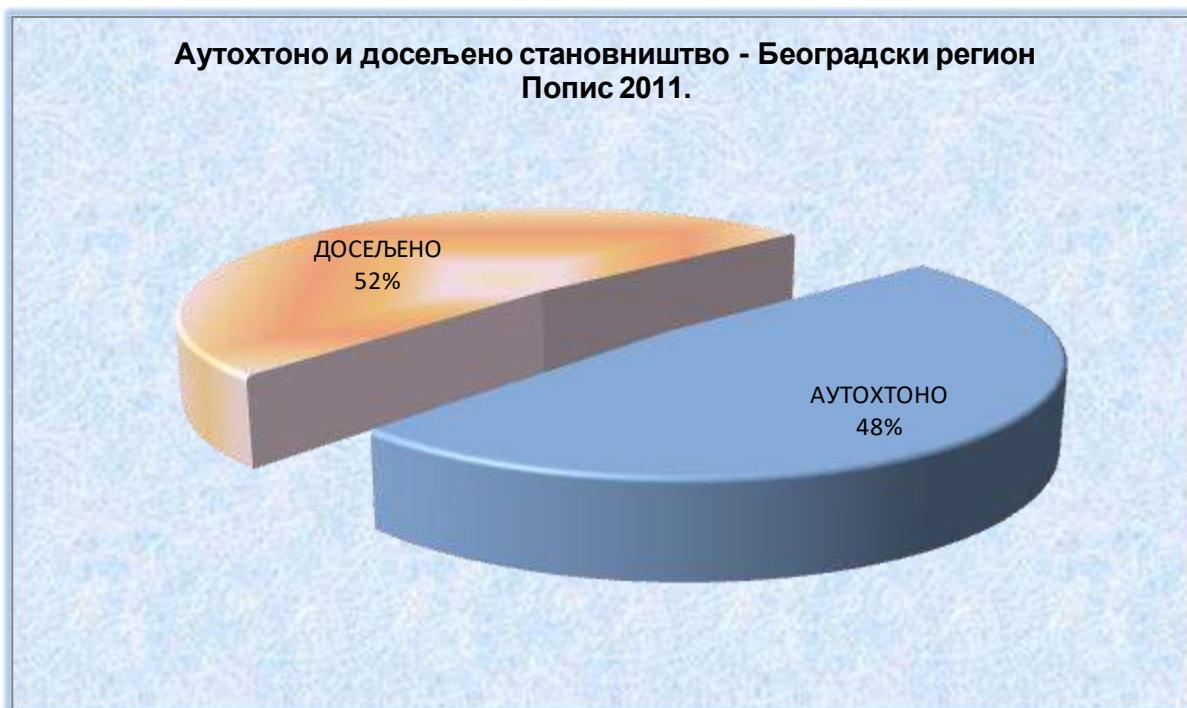

Досељено становништво према подручју са којег се доселило и времену досељења Попис, 2011.

Табела бр. 6

Време /период досељења	Укупно становника	Из Републике Србије	Из других земаља - регион	Из осталих земаља	Непознато
1980 и раније	351.104	239.198	111.637	6.086	269
1981-1985	46.080	33.661	12.386	1.625	33
1986-1990	47.472	33.216	14.224	1.229	32
1991-1995	110.436	31.490	78.920	1.652	26
1996-2000	86.580	71.109	15.441	5.270	30
2001-2005	67.247	53.068	14.136	4.057	43
2006 и касније	84.839	68.341	16.445	6.511	53
Непозната година	66.033	55.408	10.579	1.776	46
Укупно	859.791	585.491	273.768	25.506	532

Графикон бр. 6

Табела бр. 7¹²

Пројекције становништва, пет варијанти Београдски регион					
Период	Ниска варијанта	Средња варијанта	Висока варијанта	Константна варијанта	Варијанта без миграција (нултог миграционог салда)
	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно	Укупно
2.021	1.738.712	1.740.363	1.740.377	1.716.710	1.621.709
2.026	1.790.307	1.792.686	1.792.721	1.746.674	1.588.737
2.031	1.840.109	1.846.243	1.846.311	1.770.458	1.547.952
2.036	1.888.170	1.906.424	1.911.760	1.794.392	1.503.992
2.041	1.941.386	1.982.483	2.005.999	1.826.636	1.465.976

¹² Извор: РСЗ „Пројекције становништва се израђују на основу процењеног броја становника по старости и полу у пописној години и постављених хипотеза о будућим променама компоненти кретања становништва, тј. фертилитета, морталитета и миграција, у наредних тридесет година. Пројекције су урађене у пет варијанти: ниска, средња, висока, варијанта константног фертилитета и морталитета и варијанта нултог миграционог салда. Пројекције становништва не значе онај обим и структуру становништва које ће се стварно и десити, већ ону која је мање или више вероватна у зависности од претпостављених промена наталитета, морталитета и миграција».

Хипотезе о миграцијама у највећој мери се ослањају на чињеницу да су се током 90-их година догодиле значајне промене у миграторним кретањима. Једна од претпоставки је да ће се већина досељених трајно настанити у Београду, имиграциони талас припадника бивших југословенских народа смирити, “масовни одлив мозгова” зауставити и да ће стабилизација друштвеног и политичког амбијента омогућити да Београд, као и до сада, постане типично имиграционо подручје, са растућим миграционим салдом.

Домаћинства и породице

Основна демографска карактеристика домаћинства у Београду јесте, пре свега, његова уситњеност, што илуструју подаци у периодима Пописа који указују да повећање броја домаћинстава прати истовремено смањење његове просечне величине. Поред тога, процес убрзаног старења становништва града утицао је и на старосну структуру чланова домаћинства, о чему сведочи континуирано повећање броја непородичних, посебно самачких старачких домаћинстава. Тако је у периоду од 1991. до 2011. године, број самачких домаћинстава порастао за 8,2%.¹³

Графикон бр. 7

Према резултатима последњег пописа, у Београду је пописано 606.433 домаћинства, од којих су 93.964 (15,49%) старачка. Од укупног броја домаћинстава у Београду 82,57% чине домаћинства у којима живи бар један члан који има више од 65 година.

¹³ Просечно домаћинство у Републици Србији има три члана. Најзаступљенија су једнопородична домаћинства брачних/ванбрачних парова с децом — свако треће домаћинство, односно 36,4%. Потом следе самачка домаћинства, која чине 22,3% укупног броја домаћинстава, док домаћинстава брачних/ванбрачних парова без деце има 18,5%. Извор: „Жене и мушкарци у РС 2014.године“, РСЗ

Ако се посматра породични састав укупног броја домаћинстава, старији становници Београда, у највећем проценту (24,6%) живе у непородичним самачким домаћинствима.

Табела бр. 8

Укупан број домаћинстава – Попис	2002	2011
		567.325
Број чланова домаћинства:		
Један члан	129.836	148.973
Два члана	141.306	156.006
Три	117.628	123.973
Четири	118.975	110.341
Пет	52.766	40.265
Шест и више	22.147	26.875
Просечан број чланова домаћинства	2,77	2,73

У структури домаћинстава према броју чланова, готово подједнако су заступљена двочлана (25,7%) и једночлана, углавном, самачка (24,6%) домаћинства. Када је реч о старачким породичним домаћинствима, скоро сва имају у саставу само једну породицу, односно врло је мало оних у којима постоје други чланови домаћинства, а као доминантан вид породичне форме старачких домаћинстава издваја се непородично самачко домаћинство (35,34%) и породично домаћинство – брачни/ванбрачни пар без деце, односно пар који живи у браку или кохабитацији, без других чланова домаћинства (25,42%). Као последица високе концентрације старије популације у централним градским општинама, самачка старачка домаћинства чине чак 85,38% ужег градског језгра Београда.

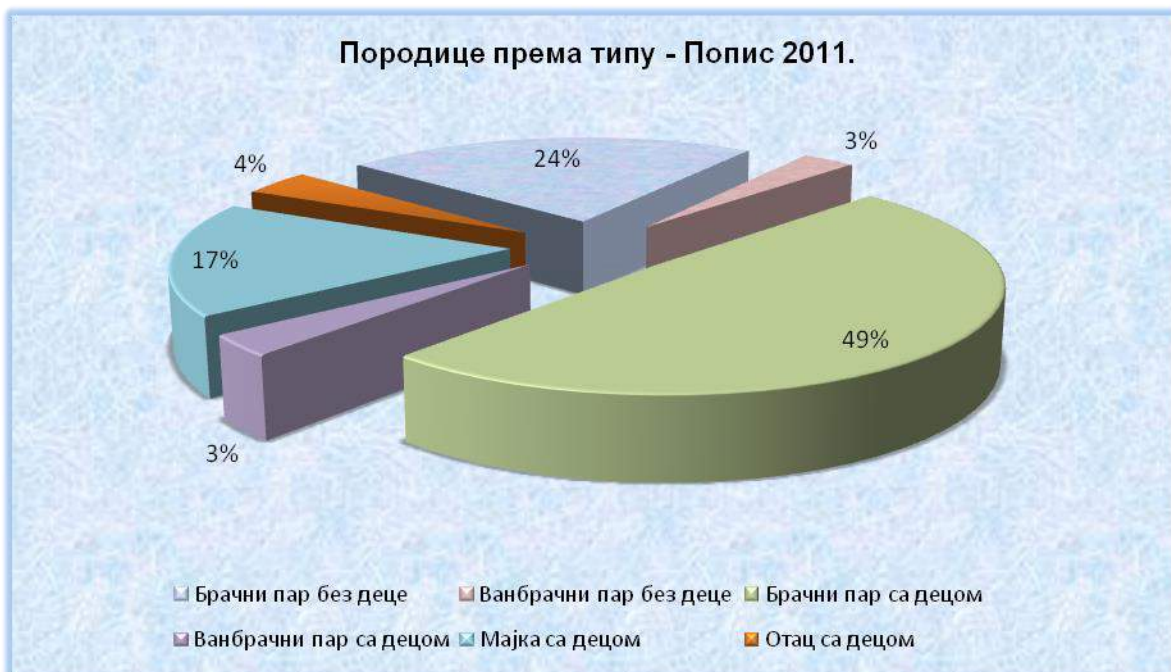
Табела бр. 9

Домаћинства према породичном саставу	
Београдски регион	Укупно
Укупно домаћинства	606.433
Породична домаћинства - укупно	441.885
Домаћинства са једном породицом - укупно	403.162
Домаћинства са две породице	36.417
Домаћинства са три и више породица	2.306
Непородична домаћинства	164.548
Непородична домаћинства - самачка	148.973
Непородична домаћинства - вишечлана	15.575

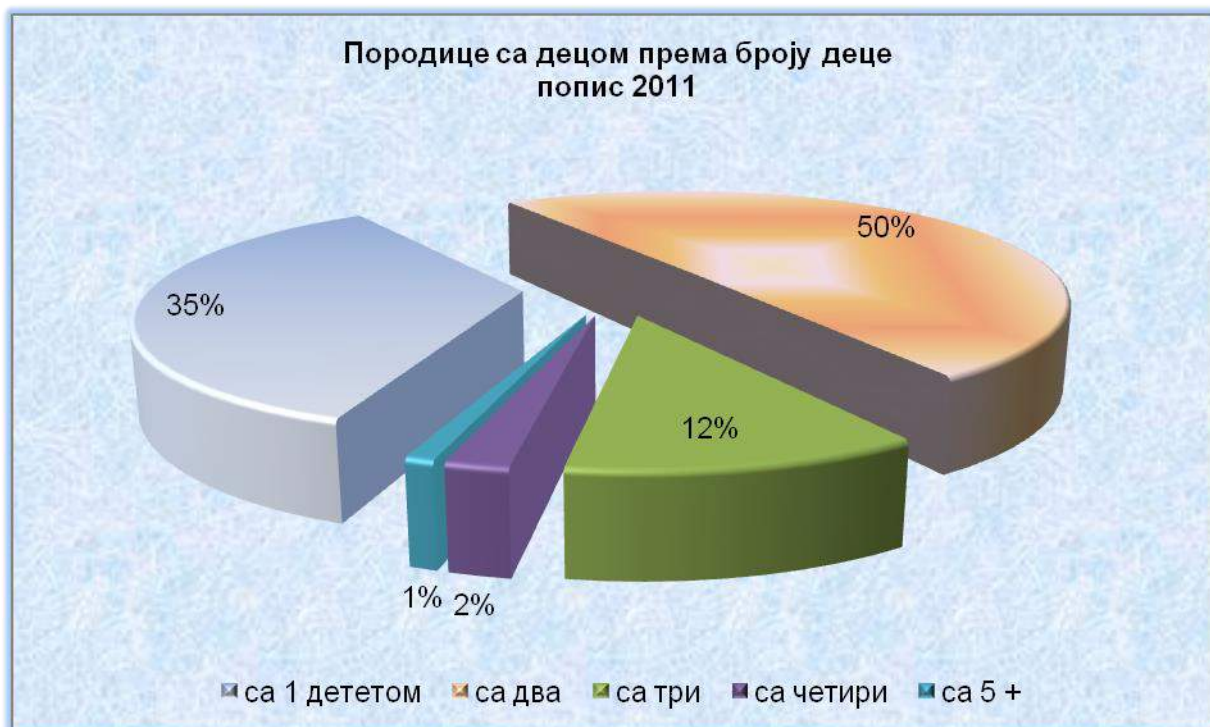
Извор података: Републички завод за статистику

Према резултатима последњег Пописа, Београд је имао 483.018 породица, што чини 22,7% укупног броја породица у Србији (2.125.772), а просечан број деце у породицама је 1,54. *На следећим графиконима дати су подаци о породицама према типу и броју деце.*

Графикон бр. 8

Графикон бр. 9

Као највеће урбано средиште у Србији, разумљиво је да у Београду преовладавају „нуклеарне породице“/породице са мањим бројем деце и највише две генерације (родитељи и деца). И резултати последњег Пописа показали су да више од половине (54,1%) од укупног броја породица чине оне са једним дететом.

Осим све чешће декомпозиције породичног језгра која се манифестује у порасту самохраних родитеља, нашу породицу карактерише и изражена појава рађања и подизања само једног детета. Ако се посматра старосна структура деце, у овим породицама доминирају пунолетна деца – младе и пунолетне особе. Од укупног броја деце (548.607), пунолетна „деца“ од 18 до 24 и старији од 25 године чине чак 49,1% док је деце до 5 година свега 17,7%.

Београдска породица се уклапа у универзалне тенденције савремене цивилизације које се, између осталог, огледају и у ишчезавању традиционалних облика породичног живота и стварању савременог типа породице. Један од најочљивијих процеса био је свакако процес нуклеаризације који се састоји у сужавању породичног састава на биолошки неопходно језгро репродукције. Различити и сложени процеси условили су и продуковали промене у самом садржају брака и породице, тако да се транзиција од традиционалног ка модерном и пост-модерном испољава у различитим породичним формама, као што су кохабитације и друге алтернативне форме партнерских односа, одлагање ступања у брак, повећање целибата, те пада стопе фертилитета.

Промене у домену фертилитета у непосредној су вези са променама породичних форми, што се огледа, пре свега, у свођењу фертилитета испод нивоа неопходног за замену генерација, а кроз породичне форме оно се манифестује кроз смањење прве брачности, одлагање или касније ступање у брак. Према последњим пописним резултатима, на подручју Београда је било више од 102.224 непотпуних породица.

Табела бр. 10

Домаћинства са једном породицом	
Без других чланова	351.628
Брачни / ванбрачни пар без деце	89.545
Брачни / ванб. пар са децом	189.053
Мајка са децом	59.953
Отац са децом	13.077
Са другим члановима	51.534
Брачни/ванб. пар без деце	8.438
Мајка са децом	9.946
Отац са децом	2.682

Највећи број деце још увек се рађа у брачним заједницама, али једна од карактеристика демографског развоја Београда је и повећано процентуално учешће рођених ван брака, а за подсистем породично-правне заштите од посебног су значаја подаци о континуираном порасту удела ванбрачног наталитета међу живорођеном децом. Промене у домену фертилитета у непосредној су вези са променама породичних форми, што се огледа, пре свега, у свођењу фертилитета испод нивоа неопходног за замену генерација. У Србији су овакве тенденције

присутне више деценија (графикон бр. 10), али у европским оквирима, она и даље спада у групу земаља са умерено високим уделом ванбрачног наталитета.¹⁴

Графикон бр. 10

Поред нивоа брачног и ванбрачног фертилитета, кретање броја живорођених у браку/ван брака директно је одређен брачном структуром становништва, односно склопљеним и разведеним браковима.

Следи преглед основних показатеља и карактеристика брачне структуре становништва Београда.

¹⁴ Извор: База података РЗС „Живорођени према брачности мајке“. Према подацима Еуростата из 2018. године, проценат живорођене деце ван брака у ЕУ износио је 42 %.

**Укупно становништво старо 15 и више година према
законском брачном статусу и полу**

Табела бр. 11

Брачни статус становништва Београда – Попис 2011		Просечна старост
МУШКО, свега	666.315	-
Неожењен	232.333	30,39
Ожењен	368.871	53,50
Удовац	28.873	73,22
Разведен	31.287	53,85
Непознато	4.951	38,52
ЖЕНСКО, свега	760.395	-
Неудата	207.054	30,39
Удата	372.445	50,12
Удовица	120.235	71,17
Разведена	56.153	54,52
непознато	4.508	42,78
УКУПНО	1.426.710	-

Основни показатељи о закљученим и разведеним браковима - Београдски регион –

Подаци последњих пописних и година редовних статистичких истраживања показују да Београдски регион карактерише тренд опадања склапања и пораст развода брака, што је последица савремених демографских и друштвених процеса.

Графикон бр. 11

Графикон бр. 12

Табела бр. 12

Година	Закључени бракови	Разведени бракови	Просечно трајање разведеног брака (година)
2010	9.502	1.671	11,9
2011	9.463	2.436	12,2
2012	9.073	1.752	12,1
2013	9.408	1.350	12,7
2014	9.408	1.061	12,7
2015	9.324	2.599	13,1
2016	9.030	2.401	13,2
2017	9.207	2.410	12,9
2018	9.053	2.715	13,6
2019	9.055	2.791	13,3
2020	6.031	2.438	13.4

У протеклој деценији нису приметни статистички значајни показатељи о закљученим браковима, изузев последње године у којој је значајно смањен њихов број, за трећину (33,4%) у односу на претходну годину. Према подацима Градског завода за информатику и статистику¹⁵, карактеристике закључених бракова су следеће: 89,5% супружника исте су националности; 70% имају исту школску спрему; 62,6% супружника су активна лица која обављају занимање, од чега 29,3% су у истој групи занимања. Највеће стопе склопљених бракова имају општине Савски венац, Стари град и Лазаревац, а најмање Сурчин, Барајево и Гроцка.

Табела бр. 13

Година	Број закључених бракова - укупно	Број закључених бракова на 1000 становника	Просечна старост младожење при закључењу брака	Просечна старост невесте при закључењу брака	Број закључених првих бракова	Просечна старост младожење при закључењу првог брака	Просечна старост невесте при закључењу првог брака
2011	9.463	5.7	33.8	30.7	8110	31.6	29
2012	9.073	5.5	33.9	30.9	7.721	31.5	29
2013	9.408	5.6	34.2	31	7.912	31.8	29.1
2014	9.408	5.6	34.5	31.3	7.934	32.1	29.4
2015	9.324	5.6	34.6	31.5	7.727	32.1	29.5
2016	9.030	5.4	34.9	31.7	7.490	32.4	29.8
2017	9.207	5.5	35	31.8	7.544	32.4	29.8
2018	9.053	5.4	35.1	32	7.379	32.3	29.8
2019	9.055	5.3	35.4	32.3	7.285	32.4	30
2020	6.031	3.6	35.6	32.6	4.780	32.8	30.2

Када је реч о разведеним браковима, приметан је тренд њиховог пораста, иако је у последњој години забележен нешто мањи број развода (за 12,7%). Неке карактеристике разведених бракова: у највећем броју разведених, супружници су

¹⁵ Саопштење бр. 47/2021

старости 35-44 године; у укупном броју разведених, 46,8% су парови без издржаване деце, а у укупном броју разведених са децом (53,2%) – у 72,5% деца су додељена женама, односно мајкама деце.

Табела бр. 14

Година	Број разведених бракова - укупно	Број разведених бракова на 1000 становника	Број разведених бракова на 1000 закључених	Просечна старост мужа при разводу брака	Просечна старост жене при разводу брака
2011	2.436	1.5	257.4	43	39.6
2012	1.752	1.1	193.1	42.8	39.5
2013	1.350	0.8	143.5	42.9	39.3
2014	1.061	0.6	112.8	43.1	40
2015	2.599	1.5	278.7	44	40.6
2016	2.401	1.4	265.9	44.1	41
2017	2.410	1.4	261.8	44.1	40.8
2018	2.715	1.6	299.9	45	41.5
2019	2.791	1.6	308.2	44.7	41.6
2020	2.438	1.4	404.2	44.9	41.5

Образовна структура становништва¹⁶

Образовну структуру становништва карактеришу, како разлике по старости и полу/роду¹⁷ (образованији мушкарци и млађе становништво), тако и просторна дистрибуција становништва, посматраног по нивоу образовања, који је знатно виши у централним градским општинама.¹⁸ Највеће учешће становништва старијег од 15 година са вишим и високим образовањем имају општине: Врачар (52,3); Стари град (50,2%); Савски венац (46,6%) и Нови Београд (40,6%)

¹⁶ Школска спрема, писменост и компјутерска писменост, Попис, 2011; Републички завод за статистику, 2013.

¹⁷ Пол подразумева биолошке карактеристике жена и мушкараца, које су универзалне, видљиве, очигледне и углавном непроменљиве, а род подразумева скуп улога, обавеза и очекивања које одређено друштво додељује и намеће особама с обзиром на њихов пол. Они се могу мењати кроз време и разликују се од друштва до друштва. Извор РЗС, публикација „Жене и мушкарци у Републици Србији”, 2011.

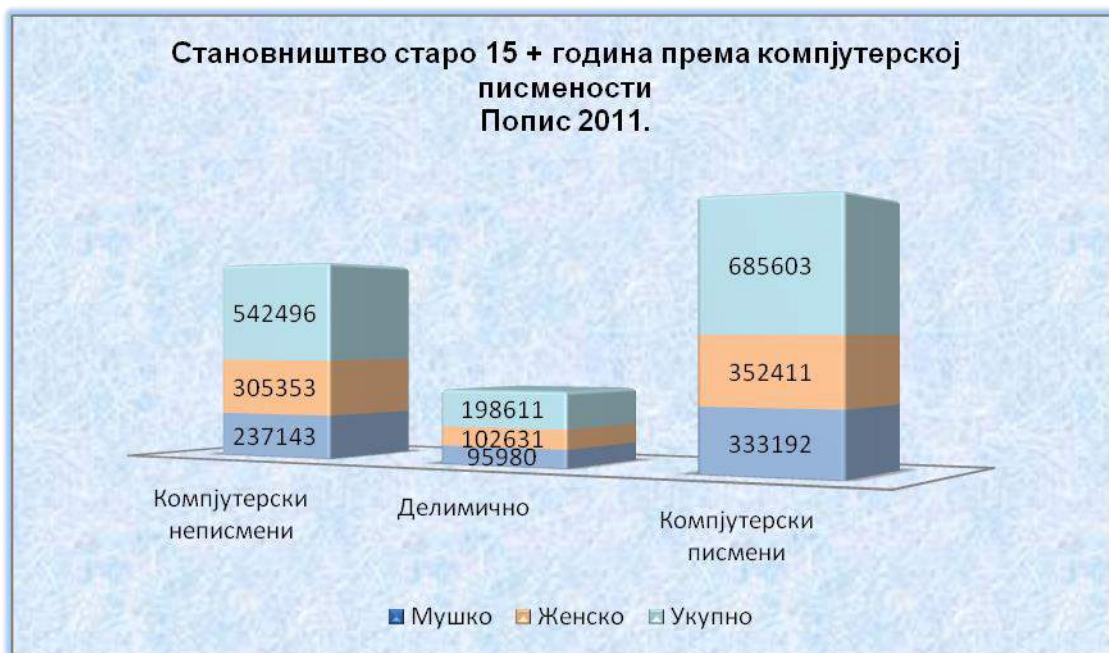
¹⁸ Извор: РСЗ „Под школском спремом подразумева се највиша завршена школа. Подаци се приказују само за становништво старо 15 и више година тј. старије од узраста за обавезно похађање школе.“

Графикон бр. 13

Београдски регион има најмању заступљеност неписменог у укупном броју становника. Према Попису 2011. године од 12.429 неписмених, 56,8% чини становништво старо 65 и више година. У погледу старосно-полне структуре неписменог становништва Београда (12.425) најбројнија су лица старија од 65 година (56,8%) и женско становништво (79,8%); у овом старосном контингенту, такође доминирају неписмене жене са 93,2%. У попису 2011. године први пут су прикупљени подаци о „компјутерској“ писмености, а лица узраста 15 и више година посматрана су као: компјутерски писмена, лица која делимично познају рад на рачунару и компјутерски неписмена лица.

Графикон бр. 14

Од укупног броја становништва старијег од 15 година (1.426.710), у Београду је компјутерски писмено 48,05%, делимично 13,92%, а неписмено 38,02% становника, што су нешто веће вредности у односу на Србију у којој је преко половине становништва компјутерски неписмено (Попис, 2011. године). Међутим, од пописних резултата, компјутерска писменост становништва знатно је другачија имајући у виду да је 2021. године 92,9% домаћинстава поседовало интернет прикључак, а према Попису 2011. 51,6%. Такође, 94,7% домаћинстава поседовало је рачунар, за разлику од пописних података када је рачунар имало 61% становништва.¹⁹

Националност

У Београду не живи много припадника националних мањина и у погледу националне структуре, становништво Београда је веома хомогено. Према подацима пописа 2011. године, 90,7% становништва Београда чине Срби, док је у Србији тај удео 83,3%. Ово се углавном доводи у везу са друштвено-политичким приликама последње деценије двадесетог века, када су интензивирани процеси миграција, пре свега националних мањина.

Приказ основних економских показатеља становништва Београда

Према резултатима последњег Пописа, подаци о економској активности прикупљени су за лица стара 15 и више година. Максимална старосна граница није дефинисана због чињенице да лица могу да буду економски активна и након изласка из тзв. радног контингента (15–64 године).²⁰

Табела бр. 15

Становништво према активности – попис 2011.	Укупно
Економски активни - свега	722.108
Обављају занимање	593.021
Незапослени	129.087
Економски неактивни - свега	937.332
Деца млађа од 15 година	232.730
Пензионери	392.906
Лица са приходима од имовине	3.640
Ученици/студенти (15 и више година)	141.959
Лица која обављају само кућне послове у свом домаћинству	86.568
Остала неактивна лица	79.529
Укупно	1.659.440

¹⁹ Извор: База података РСЗ

²⁰ Извор: РСЗ «Категорија економски активних лица („радна снага“) обухвата лица која обављају занимање и незапослена лица. Категорија економски неактивних лица обухвата лица која у недељи пре Пописа нису радила и нису тражила посао, и која нису била у могућности да почну да раде у року од две недеље уколико би им посао био понуђен (деца млађа од 15 година, пензионери, лица са приходима од имовине, ученици/студенти – стари 15 и више година, лица која обављају само кућне послове у свом домаћинству – домаћице и остала лица).»

Анкета о радној снази (АРС), као једини међународно упоредиви инструмент за праћење кретања на тржишту рада, којим се региструју демографске и социоекономске карактеристике становништва старијег од 15 година има за циљ оцењивање обима радне снаге, тј. три контингента становништва: запослени и незапослени и лица ван радне снаге, као и о њиховим демографским, социоекономским, образовним другим карактеристикама.²¹

Резултати последњег истраживања дати су у следећој табели.

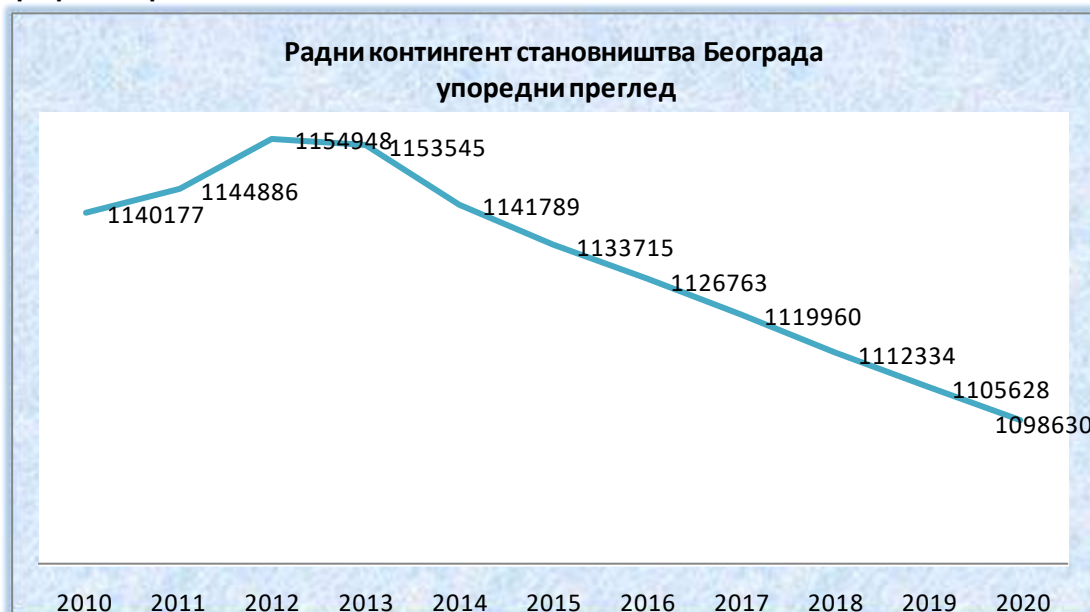
Табела бр. 16

Основни контингенти радне снаге по старосним групама IV квартал 2021. (у хиљадама)		
	Република Србија	Београдски регион
Становништво старо 15 и више година	5838.3	1436.0
Активно	3234.1	828.1
Запослено	2917.4	761.8
Незапослено	316.7	66.3
Ван радне снаге	2604.2	607.9
Стопа активности	55.4	57.7
Стопа запослености	50.0	53.1
Стопа незапослености	9.8	8.0
Стопа становништва ван радне снаге	44.6	42.3
Младо становништво (15–24)	690.6	155.5
Активно	225.9	53.4
Запослено	161.1	41.8
Незапослено	64.8	11.6
Ван радне снаге	464.7	102.1
Стопа активности	32.7	34.4
Стопа запослености	23.3	26.9
Стопа незапослености	28.7	21.7
Стопа становништва ван радне снаге	67.3	65.6
Становништво радног узраста (15–64)	4365.7	1091.6
Активно	3100.5	808.9
Запослено	2784.8	743.4
Незапослено	315.7	65.6
Ван радне снаге	1265.2	282.7
Стопа активности	71.0	74.1
Стопа запослености	63.8	68.1
Стопа незапослености	10.2	8.1
Стопа становништва ван радне снаге	29.0	25.9

²¹ Извор: РЗС „Анкета о радној снази 2021“, Саопштење бр. 049/2022. Од јануара 2021. године. Анкета се спроводи у складу са Уредбом Европског парламента и Савета, а РЗС као члан европског статистичког система прилагођава се променама у европском законодавству.

Демографска кретања и погоршање старосне структуре становништва упућују и на дугорочну тенденцију смањења радног контингента, што се може видети на следећем графикаону.

Графиконбр.1

Кретање запослености Републички завод за статистику прати из два извора – Истраживања о регистрованој запослености и из Анкете о радној снази.²²

У следећим табелама дати су подаци из оба извора

²² Методолошка објашњења РЗС „Истраживање о регистрованој запослености, базирано је на евиденцијама ЦРОСО (Централног регистра обавезног социјалног осигурања) и СПР (Статистичког пословног регистра), обезбеђује податке о регистрованој запослености. Анкета о радној снази (Анкета) се спроводи на годишњем узорку од око 65 000 домаћинстава, с циљем да обезбеди податке о тзв. анкетној запослености, обухватајући притом формалну и неформалну запосленост. Регистрована запосленост обухвата сва лица која у Централном регистру обавезног социјалног осигурања имају статус: (1) запослених у радном односу (на одређено или неодређено време); (2) запослених ван радног односа (на основу уговора о делу или уговора о обављању привремених и повремених послова); (3) запослених који обављају самосталне делатности; (4) оснивача привредних друштава или предузетничких радњи; (5) индивидуалних пољопривредника до 65 година старости. Анкетна запосленост, у складу са дефиницијом Евростата и Међународне организације рада, обухвата сва лица која су најмање један сат у посматраној седмици обављала плаћени посао (у новцу или природи) за послодавца, самостално или као помажући чланови домаћинства, као и лица која имају посао са кога су одсутна, а за који имају гаранцију повратка. Из контингента запослених искључена су лица која производе пољопривредну робу и услуге намењене личној потрошњи, тј. без пласмана производа на тржиште.“

Табела бр. 17²³

Регистровани запослени према општини рада	
Година	Београдски регион
2010	642.305
2011	626.950
2012	626.396
2013	627.282
2014	623.541
2015	670.296
2016	669.845
2017	691.555
2018	717.998
2019	742.122
2020	759.044
2021	785.183

Табела бр. 18

Територија - НСТЈ	Регистрована запосленост према полу и општини пребивалишта (НСТЈ) [број]			
	2020/IV квартал		2021/IV квартал	
	Укупно	Женско	Укупно	Женско
Београдска област	657.185	330.691	668.011	33.7660
Барајево	8.631	3.908	8.770	4.005
Вождовац	66.852	34.689	67.998	35.277
Врачар	24.161	12.826	24.500	13.062
Гроцка	29.211	13.929	29.632	14.262
Звездара	66.012	34.700	67.841	35.729
Земун	65.994	33.130	67.435	33.990
Лазаревац	22.791	9.932	23.041	10.241
Младеновац	16.660	7.905	16.973	8.113
Нови Београд	87.427	45.251	88.382	45.804
Обреновац	25.564	11.465	26.261	11.885
Палилула	71.964	35.946	73.088	36.703
Раковица	42.832	21.886	43.644	22.348
Савски венац	15.935	8.166	16.146	8.307
Сопот	6.245	2.748	6.414	2.876
Стари град	20.747	10.923	20.860	11.018
Чукарица	69.922	35.650	70.490	36.166
Сурчин	16.236	7.637	16.536	7.872

²³ Извор: База података РСЗ - Статистика запослености и зарада

Табела бр. 19²⁴

Територија - НСТЈ	Просечне нето зараде [РСД]	Просечне бруто зараде [РСД]
	2021/децембар	2021/децембар
Београдска област	94.775	129.135
Барајево	61.128	84.337
Вождовац	100.740	137.155
Врачар	129.257	174.120
Гроцка	63.917	87.745
Звездара	98.030	133.677
Земун	88.262	120.574
Лазаревац	81.672	113.603
Младеновац	61.233	84.243
Нови Београд	124.495	168.172
Обреновац	72.784	100.404
Палилула	84.995	116.242
Раковица	84.834	116.170
Савски венац	110.537	149.679
Сопот	59.832	82.392
Стари град	121.934	164.836
Чукарица	92.104	125.628
Сурчин	66.702	91.342

Према подацима Националне службе за запошљавање, у Београду је на крају 2021. године регистровано 59.059 незапослених лица, од којих је 61,7% жена.

Следи приказ основних података о незапосленом становништву Града

Графикон бр.16²⁵

²⁴ Извор: База података РСЗ; Статистика зарада „Истраживање о зарадама заснива се на подацима из обрасца Пореске пријаве за порез по одбитку. Просечне зараде израчунавају се на основу износа обрачунатих зарада за извештајни месец и броја запослених који је изражен еквивалентом пуног радног времена (*full-time equivalent – FTE*)

Табела бр. 20

Незапослени по општинама – децембар 2021. године		
Општина	Укупно	Жене - %
Барајево	1.317	58.47
Вождовац	5.913	61.51
Врачар	1.780	60.50
Гроцка	2.021	59.77
Звездара	5.323	60.87
Земун	6.354	64.37
Лазаревац	2.144	67.49
Младеновац	3.058	52.94
Нови Београд	6.988	63.15
Обреновац	3.150	67.94
Палилула	6.718	62.98
Раковица	3.422	61.34
Савски венац	1.079	60.43
Сопот	874	53.54
Стари град	1.659	60.82
Чукарица	6.032	60.56
Сурчин	1.227	58.27
Београд (укупно)	59.059	61.75

Графикон бр. 17

²⁵ Извор: ДевИнфо и Национална служба за запошљавање

Графикон бр. 18

Анкета о радној снази,²⁶ показује да је у четвртном кварталу 2021. године у Београдском региону забележена највиша стопа активности (57,7%); стопа запослености износила је 53,1%,²⁷ а стопа незапослености имала је најмању вредност у Београдском региону (8,0%).

Демографска кретања у правцу погоршања старосне структуре становништва упућују на наглашено смањивање радног контингента, као основног темељног структурног дела активног становништва, што упућује на претпоставку да се проблеми егзистенцијалне природе у већем обиму и интензитету структурирају код генерација које носе терет укупне друштвене репродукције. У том смислу, програм социјалне заштите треба да се базира на **селективном приступу** који подразумева пружање посебне друштвене подршке и помоћи **најугроженијим слојевима великих друштвених група**.

²⁶ Извор: РСЗ Саопштење бр.049/фебруар 2022 „Анкета о радној снази IV квартал 2021“ Анкета представља најобухватнији и једини међународно упоредиви инструмент за праћење кретања на тржишту рада, којим се региструју демографске и социоекономске карактеристике становништва старијег од 15 година. „има за циљ оцењивање обима радне снаге, тј. запосленог и незапосленог становништва, социодемографских карактеристика неактивног становништва, као што су образовање, старост, извори прихода и спремност да се укључе на тржиште рада.

²⁷ Међутим, на нивоу региона и у односу на четврти квартал претходне године, у Београдском региону је забележено највеће смањење запослености (-8.400).

2. ДЕЛАТНОСТ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Решењем Скупштине града од 12. децембра 1991. године основан је Градски центар за социјални рад у Београду као јединствена установа за обављање социјалне и породично-правне заштите грађана Београда. У састав Градског центра су укључени сви општински центри за социјални рад (16), Саветовалиште за брак и породицу (формирано 1985. године) и Завод за проучавање социјалних проблема који је од оснивања (1958) имао статус развојно-истраживачке институције у систему социјалне заштите Београда.

Интеграцијом наведених установа настао је садашњи организациони модел Градског центра за социјални рад који обухвата:

- 17 општинских одељења у којима се одлучује о остваривању права и коришћењу услуга корисника утврђених законом и подзаконским актима и обављају други послови у области социјалне заштите.
- Одељење за Послове планирања и развоја којим се остварује функција праћења и проучавања социјалних проблема и унапређивања делатности Центра;
- Одељење за саветодавно-превентивни рад - Саветовалиште за брак и породицу;
- Одсек за опште послове;
- Одсек за финансијско-рачуноводствене послове;
- Јединица за интерну ревизију.

По Закону о социјалној заштити, Центар за социјални рад је установа социјалне заштите у којој се остварују права, примењују мере, обезбеђује пружање услуга и обављају други послови у области социјалне заштите. Делатност Градског центра је социјална заштита, послови социјалног рада и породично-правна заштита. Обављање делатности центра за социјални рад регулисано је Законом о социјалној заштити, Породичним законом, Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, Кривичним закоником, Законом о посредовању - медијацији, Законом о прекршајима, Законом о финансијској подршци породици са децом, Законом о општем управном поступку, и подзаконским актима: Одлуком о правима и услугама у социјалној заштити и Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад. Центар за социјални рад има посебну одговорност у покретању иницијатива на локалном подручју за које је надлежан у складу са усвојеним локалним, стратешким плановима развоја социјалне заштите. Закон о социјалној заштити из априла 2011. доноси нови приступ у социјалној заштити заснован на јасно формулисаним циљевима (Чл. 3):

- достићи, односно одржавати минималну материјалну сигурност и независност појединца и породице у задовољавању основних потреба,
- обезбедити доступност услуга и остваривање права у социјалној заштити,
- створити једнаке могућности за самостални живот и подстицати социјалну укљученост,

- очувати и унапредити породичне односе као и унапредити породичну родну и међугенерациску солидарност,
- предупредити злостављање, занемаривање и експлоатацију, односно отклањати њихове последице.

Закон формулише и општа начела социјалне заштите која гарантују корисницима поштовање интегритета и достојанства, забрану дискриминације, доступност и индивидуализацију услуге у складу са најбољим интересом корисника и најмање рестриктивним окружењем.

Гарантује ефикасност, благовременост, целовитост социјалне заштите, унапређење квалитета и јавност рада установа социјалне заштите и пружалаца услуга.

Закон успоставља систем базиран на плуралитету пружалаца услуга (равноправан третман пружалаца у јавном, приватном и цивилном сектору) и настоји да унапреди квалитет услуга континуираном обуком, лиценцирањем стручних радника и пружалаца услуга, као и надзором над стручним радом.

На основу јавних овлашћења, Центар за социјални рад, у складу са Законом о социјалној заштити:

- процењује потребе и снаге корисника и ризике по њега и планира пружање услуга социјалне заштите;
- спроводи поступке и одлучује о правима на материјална давања и о коришћењу услуга социјалне заштите;
- предузима прописане мере, покреће и учествује у судским и другим поступцима;
- води прописане евиденције и стара се о чувању документације корисника.

Послови који се односе на права, односно услуге социјалне заштите о чијем се обезбеђивању стара Република Србија обављају се као поверени, а организацију рада, нормативе и стандарде прописује министар надлежан за социјалну заштиту. У вршењу јавних овлашћења у складу са Законом о социјалној заштити Центар за социјални рад одлучује о:

- остваривању права на новчану социјалну помоћ;
- остваривању права на увећану новчану социјалну помоћ;
- остваривању права на додатак за помоћ и негу другог лица;
- остваривању права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица;
- остваривању права на посебну новчану накнаду за родитеља који није у радном односу, а који је 15 година непосредно бринуо о детету које је корисник права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица;

Послове који се односе на права, односно услуге социјалне заштите о чијем се обезбеђивању стара јединица локалне самоуправе, Центар обавља у складу са прописом који доноси надлежни орган јединице локалне самоуправе.

Одлуком о правима и услугама социјалне заштите²⁸ уређена су права и услуге социјалне заштите које обезбеђује град Београд у складу са законом.

²⁸ ("Сл. лист града Београда", бр. 55/2011, 8/2012 - испр., 8/2012, 42/2012, 65/2012, 31/2013, 57/2013, 37/2014, 82/2015, 4/2016, 37/2016, 56/2016, 114/2016, 102/2017, 50/2018 и 103/2018, 101/2019, 115/2019, 138/2019 и 17/2020)

Права из социјалне заштите могу да остваре држављани Републике Србије који имају пребивалиште на територији града и лица расељена са Косова и Метохије, која имају боравиште на територији града Београда, као и страни држављани са сталним настањем на територији града Београда.

Услуге утврђене овом Одлуком су активности пружања подршке и помоћи појединцу и породици ради побољшања односно очувања квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика неповољних животних околности, као и стварање могућности да самостално живи у друштву.

Према Одлуци, услуге социјалне заштите су:

1. дневне услуге: помоћ у кући, дневни боравак, лични пратилац детета,
2. услуге подршке за самостални живот: персонална асистенција, становање уз подршку, привремено становање, социјално становање у заштићеним условима,
3. саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге,
4. услуге смештаја; прихватилиште за одрасла и стара лица, за децу и младе, за труднице и жене са децом од којих је једно млађе од 3 године, привремени смештај за жене жртве насиља у породици, предах смештај.

Материјална подршка остварује се као:

1. једнократна помоћ,
2. повремена једнократна новчана помоћ,
3. интервентна једнократна новчана помоћ,
4. стална новчана помоћ,
5. средства за личне потребе,
6. бесплатни оброк,
7. стипендија.

Породичним законом је делегарано органу старатељства, односно центру за социјални рад да врши послове заштите породице, помоћи породици и старатељства.

Најважнији институти породично-правне заштите су старатељство, усвојење, породични смештај и комплексан институт надзора над вршењем родитељског права, као и разне врсте помоћи породици с циљем очувања породичне равнотеже и породичних функција.

Породични закон је дефинисао и посебно важну улогу органа старатељства на јасно формулисаним циљевима међу којима је и предупредити злостављање, занемаривање или експлоатацију односно отклонити њихове последице.

Наведеним законом је дефинисана улога центра за социјални рад у остваривању заштите права детета: да зна своје порекло, на живот са родитељима, на личне односе са родитељем, сродницима и другим блиским лицима, на обезбеђење најбољих могућих животних и здравствених услова за правилан и потпун развој, на образовање и на слободно изражавање свог мишљења.

У складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица, Центар учествује у сваком поступку који се води према малолетним учиниоцима кривичних дела.

У ситуацији када према малолетнику није вођен кривични поступак, Центар може по потреби предузети низ активности из своје надлежности, применити мере из области и надлежности породично-правне и социјалне заштите (покренути поступак за смештај, донети решење о корективном надзору над вршењем родитељског права).

Центар за социјални рад развија и иницира превентивне и друге програме који доприносе задовољењу индивидуалних и заједничких потреба грађана у области социјалне заштите на територији локалне самоуправе за коју је основан у сарадњи са организацијама јавног или цивилног сектора. Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад уређена је делатност центра за социјални рад у вршењу јавних овлашћења и то: организација центра, нормативи и стандарди стручног рада, садржај и начин вођења евиденције о корисницима и документација о стручном раду.

3. ГРАДСКИ ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД КАО ПРУЖАЛАЦ УСЛУГА

У Градском центру за социјални рад у Београду на дан 31.12.2021. године било је запослено 499 радника на неодређено и 75 на одређено време.²⁹ Према процени броја становника средином 2020. године Београд је имао **1.694.480** становника, тако да је у извештајној години однос запослених стручних радника и броја становника Града у сразмери 1:4.519. Однос броја корисника евидентираних у посматраном периоду и запослених стручних радника веома је неповољан и то је вишегодишњи тренд, што се може видети на следећем графикону.³⁰

Графикон бр. 19

Из буџета Републике Србије финансирају се 402, а из буџета локалне самоуправе 97 радника који су запослени на неодређено време.

Локална самоуправа, као оснивач Градског центра за социјални рад у Београду све значајније учествује у обезбеђивању одговарајућих радних места. То су запослени у Одељењу за саветодавно-превентивни рад/Саветовалиште за брак и породицу, део стручних радника у Одељењу за послове планирања и развоја, а преостали и највећи део запослених које финансира град Београд је распоређен по општинским одељењима.

С обзиром на обавезе које центар за социјални рад добија у спровођењу Закона о социјалној заштити, може се очекивати и даљи пораст учешћа локалне самоуправе у финансирању радних места на којима ће се запошљавати стручни радници центра за социјални рад.

²⁹ На неплаћеном одсуству било је 14, на породилском 17 радника и 1 радник био је на одсуству ради неге детета

³⁰ Извор: Републички завод за социјалну заштиту, ДевИнфо, ГЦСР

Табела бр. 21

Структура запослених радника на неодређено време у ЦСР на пословима јавних овлашћења на дан 31.12.2021. према врсти послова и извору финансирања						
Извор финансирања	Руководећи	Стручни радници	Стручни сарадници	Административно Финансијски	Техничко особље	Укупно
Буџет Републике Србије	19	294	6	47	36	402
Буџет локалне самоуправе	4	81	12	0	0	97
Оба извора финансирања	0	0	0	0	0	0
Укупно	23	375	18	47	36	499

Табела бр. 22

Структура запослених радника на неодређено време на пословима јавних овлашћења у ЦСР на дан 31.12. 2021. године према старости, полу и врсти послова											
Старост	Руководећи		Стручни радници		Стручни сарадници		Административно Финансијски		Техничко особље		Укупно
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	
До 29	0	0	2	15	0	1	0	1	0	0	19
30 – 39	2	4	5	90	0	3	1	6	3	1	115
40 – 49	0	6	10	77	5	2	3	13	6	4	126
50 – 59	0	8	8	95	4	0	1	15	5	9	145
60 - 64	0	3	13	60	0	3	0	6	3	5	93
65+	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Укупно	2	21	38	337	9	9	5	42	17	19	499

Најзаступљенију групу радника чине запослени старости од 50-59 година (38,7%), а приближно подједнако су заступљене старосне групе од 30-39 и 40-49 година.

Према врсти послова стручни радници чине 75,2% запослених на неодређено време и већина (89,9%) су жене, што социјалну заштиту чини традиционално женским подручјем рада. Стручни послови у социјалној заштити групишу се према функцијама и природи радних процеса и исходима који настају у пружању услуга социјалне заштите.

Табела бр. 23

Структура запослених стручних радника на неодређено време на дан 31.12. 2021. године према стручном профилу и врсти послова					
Стручни профил радника	Врста послова				Укупно
	Водитељ случаја	Супервизор	Водитељ случаја и супервизор	Други стручни радници	
Социјални радник	139	17	1	22	179
Психолог	42	8	0	7	57
Педагог	18	3	0	6	27
Специјални педагог	34	2	0	1	37
Андролог	1	2	0	0	3
Социолог	0	0	0	6	6
Правник	0	0	4	61	65
Друго	1	0	0	0	1
Укупно	235	32	5	103	375

Водитељи случаја чине више од половине (62,7%) стручних радника, а послове супервизије обавља 8,5% укупно запослених на пословима социјалног рада. Према стручном профилу, већина су социјални радници (47,7%), правници 17,3% и психолози 15,2%.

Посебно сматрамо важним едукацију стручних радника и континуирано стицање знања.

3.1. Простор и опрема/услови рада у 2021.

Законом о социјалној заштити предвиђено је поштовање минимума стандарда услуга социјалне заштите. Они се састоје од два дела: структурних и функционалних. Структурни стандарди се, између осталог, односе на простор и просторне услове за рад. Питање је да ли величина радног и других службених простора у центрима одговара потребама и намени. Просторни услови се третирају и у оквирима грађевинских и безбедносних стандарда. Градски центар за социјални рад у Београду за обављање своје делатности користи пословне просторије на територији 17 београдских општина.

Величина пословног простора Градског центра за социјални рад у Београду делимично одговара стандардима о условима рада центра, јер укупна површина пословног простора износи 8.403 м² са укупно 377 канцеларије које, изузев одељења Чукарица, Младеновац и Обреновац нису наменски предвиђене за делатност центра за социјални рад.

Опрема Градског центра за социјални рад, добрим делом, не и у потпуности, одговара захтевима редовне делатности. У току 2021. године општинска одељења

располажу са 581 персоналних рачунара, 419 штампача, 75 скенера и 21 фотокопир апарата.

Део опреме и персоналних рачунара налази се у Општој служби, Одељењу за послове планирања и развоја, Саветовалишту за брак и породицу и у Одсеку за финансијско-рачуноводствене послове. У 2022. године се очекује испорука додатне техничке опреме, а која ће заменити дотрајалу опрему и значајно допринети ефикаснијем обављању делатности Градског центра, нарочито због примене новог програма за рад чија је имплементација у току.

ГЦСР је у 2021. години од Секретаријата за социјалну заштиту добио на коришћење пет нових возила, тако да располаже возним парком од 20 аутомобила и једног путничког комбија за превоз деце и већих група стручних радника.

Возни парк опремом и квалитетом успева да испуни захтеве редовних делатности поготово ако се има у виду потреба за безбедношћу као и обавеза, значај и учесталост теренског рада и обилазака породица корисника услуга. Ипак, просечна старост возила је већа и треба и убудуће планирати инвестиције у овај део опреме, јер је врло битан за функционисање, узимајући у обзир територију коју покрива активност центра. Последњих година предузети су знатни напори на побољшању услова рада, али још увек не у потребном обиму и планираним темпом. Због стања објеката (монтажни и привременог карактера - у одељењу Земун, Сопот, Барајево) са великим тешкоћама спроводе се мере, стандарди и процедуре (противпожарне заштите, обезбеђује грејање и одржавање простора).

У 2021. години завршени су радови на реновирању Одељења Раковица и започети радови на комплетној адаптацији Одељења Гроцка. Окончан је пројекат за изградњу новог објекта Одељења Барајево чији се почетак изградње очекује у току 2022. године.

Приступачност објеката и доступност услуга у ГЦСР

Према стандардима делатности социјалне заштите пружање услуга корисницима организује на начин да се обезбеде услови за просторну, географску и економску доступност. Такође је битно уважавање физичких, културолошких и других врста различитости корисника. Поред тога, центар за социјални рад као установа социјалне заштите треба да обезбеђује и слободан приступ информацијама о свом раду (у мери у којој неће угрожавати приватност својих корисника) у оквиру начела доступности социјалне заштите.

Приступачност објеката ГЦСР особама са инвалидитетом

У погледу приступачности центара за социјални рад особама са инвалидитетом, већина има рампе, рукохвате и приступачно приземље, а на сајту ГЦСР особама са оштећењем вида омогућене су све потребне информације. Физичка доступност је од изузетне важности за већи број потенцијалних корисника. Стога су ови индикатори физичке приступачности самих објеката центра за социјални рад истовремено

показатељи бриге локалне заједнице о виталним интересима најугроженијих корисника. Ово се посебно односи на људе који имају потешкоће у кретању.

3.2. Усавршавање и обука запослених у ГЦСР

Обука и стручно усавршавање запослених (волонтера и новозапослених) је законом јасно дефинисано, као и обавеза стручног радника и стручног сарадника да се стручно усавршава. Континуирана едукација сходно новим стандардима и акредитовање нових програма и услуга је у складу са потребом сталног унапређења стручног рада и јачања професионалних капацитета запослених.

У циљу ефикасне примене Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад и успостављању нове методологије рада, стручни радници у Градском центру за социјални рад се усавршавају у складу са позицијом на којој раде.

Градски центар за социјални рад поседује годишњи план обука и усавршавања стручних радника, а Одељење за послове планирања и развоја је формирало базу података о њиховом броју.

У следећој табели је приказан укупан број стручних радника који су похађали програме стручног усавршавања у извештајном периоду.

Табела бр. 24

Број стручних радника који су похађали програме стручног усавршавања у извештајном периоду	
Врста програма обуке или стручног усавршавања	Број радника
Програми обуке који су акредитовани у систему социјалне заштите	88
Програми обуке који нису акредитовани у систему социјалне заштите	2
Семинари, саветовања, конференције и друго	419
Неки други програми или усавршавања (академско усавршавање – специјализација, мастер и сл.)	0

У погледу садржаја обука покриване су теме које су актуелне у социјалној заштити из области у којима је дошло до значајних промена, а препознате су као начин личног усавршавања и праћења савремених токова у социјалној заштити. Неповољна епидемиолошка ситуација и проблем пандемије имали су за последицу значајно мањи број обука запослених у односу на претходни период.

Одговорност запослених у односу на кориснике

Положај корисника у току заштите, односно у процесу остваривања права и пружања услуга се мења од скоро сасвим пасивног, у време започетих реформи, у активан положај. То је положај у коме се кориснику пружа могућност избора услуге, а од корисника се истовремено захтева да преузме значајан део одговорности и да подели одговорност са центром за социјални рад и другим актерима заштите за

постизање успеха у примени свих видова заштите. Законом је утврђено да све запослене (као и друге сараднике и актере) обавезује укупно 10 начела поштовања интегритета и достојанства корисника и да сваки располаже са 6 врста права корисника (право на информације, право на учешће у доношењу одлука, право на слободан избор услуга, право на поверљивост података, право на приватност и право на притужбу).

Корисник који није задовољан квалитетом пружене услуге, поступком или понашањем радника запослених као пружаоца услуга може поднети притужбу надлежном органу (члан 39. Закона)³¹.

Сврха рада по приговорима је вид осигурања заштите најбољег интереса појединачног корисника услуга центра за социјални рад. Деликатност и тежина животног проблема корисника са којима се суочава социјална заштита намећу неопходност позитивно конотиране контроле квалитета услуге и стручног рада. Сама институција приговора је знак отворености и сензибилности социјалне заштите.

Организација рада у ГЦСР

Према Правилнику о организацији центара за социјални рад, његово унутрашње уређење треба да омогући сагледавање и доследно управљање обимом посла, успостављање целовитог система одговорности, примерено управљање људским потенцијалима и адекватно сагледавање и вредновање уложеног стручног и другог рада сваког појединца.

Унутрашње организационе јединице образују се уколико је на стручним пословима у центру за социјални рад ангажовано најмање десет запослених са одговарајућом стручном спремом. Међутим, службе за заштиту одређених групација корисника - деце и младих или одраслих и старијих могу се образовати и уколико центар за социјални рад има најмање шест запослених стручних радника, по три у свакој служби, с тим да по један обавља и посао руководиоца службе.

Како Градски центар за социјални рад у свом саставу има 17 општинских одељења у чијој је надлежности реализација непосредне заштите корисника у односу на величину одељења организоване су:

- служба за заштиту деце и младих,
- служба за заштиту одраслих и старих,
- служба за правне послове, у оквиру које се налазе пријемна канцеларија и канцеларија за материјална давања.

Највећи број посебно организованих служби у одељењима Градског центра су службе за заштиту деце и младих, што је разумљиво имајући у виду велику рањивост деце у групама деце и младих који су на евиденцији у социјалној заштити. Служба за управно-правне послове оснива се када центар за социјални рад има најмање три радника на овим пословима, на пр. два правника и једног административног радника.

³¹Право на притужбу, члан 39. Закона о социјалној заштити, 2011.

3.3. Градски центар за социјални рад и медију

Током 2021. године ГЦСР у Београду је забележио укупно 121 објаву у електронским и писаним медијима. Највише објава забележено је у децембру - 26, а најмање у фебруару, свега две објаве. Највећи број објава о активностима Градског центра објављен је у текстовима на интернет порталу Телеграф, укупно 16, затим у прилозима Радио-телевизије Србије која је реализовала 10 објава, на интернет порталу града Београда Беоинфо где било 10 објава и путем новинске агенције ТАЊУГ која је у јавност пласирала такође 10 објава. Када су у питању штампани медији највише текстова о раду ГЦСР-а објављено је у дневним новинама Вечерње новости и Блиц по девет објава.

Табела бр. 25

ПИСАНИ МЕДИЈИ	Број објава	РТВ	Број објава	ИНТЕРНЕТ ПОРТАЛИ	Број објава	АГЕНЦИЈЕ/ ОСТАЛО	Број објава
Вечерње новости	9	РТС	10	Беоинфо	10	Тањуг	10
Политика	2	Прва	5	Телеграф	16	Јавне политике	1
Курир	7	Студио Б	4	ББЦ на српском	2	Филозофски факултет	1
Блиц	9	Курир ТВ	1	Пинк.рс	4	Савет за штампу	1
Српски телеграф	2	Н1	2	Објектив	2	ГО Вождовац	1
Глас центра	2	К1	1	24 седам	1		
Недељник	1	Радио Београд 1	2	Нова с	1		
Франкфуртске вести	1	Радио Београд 2	1	Крстарица	1		
Блиц жена	1	Радио Студио Б	1	Глас јавности	1		
Епс Колубара	1	Пинк	2	Еспресо	1		
Лице улице	1	Инсајдер	3				
УКУПНО	36		32		39		14

Медији су објављивали и обрађивали теме везане за расветљавање конкретних случајева делатност, статистичке податке за различита права и услуге из области рада ГЦСР, затим за процедуру, начин и услове рада у ГЦСР. Међу овим објавама, у највећем броју, се налазе одговори које је ГЦСР слао медијима, а који су нам се обрађали због расветљавања конкретних случајева. Најчешће се радило о појединачним случајевима: начин живота (смрти) бескућника и људи који живе бизарним начином живота, старатељство над децом и развод, инцидентним или трагичним случајевима, судбинама људи. Остале теме које су у протеклом периоду биле у фокусу интересовања медија су: напуштена и деца без родитељског старања, деца улице, информације о правима и услугама, смештај, насиље, усвојење, деманти и захтев за уклањање садржаја из медијског простора.

На основу спроведеног мониторинга у извештајној години може се закључити да постоји потреба за повећањем броја афирмативних текстова и прилога у којима се промовишу права и услуге из области социјалне и породично правне заштите.

4. КОРИСНИЦИ УСЛУГА ГРАДСКОГ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

4.1. Укупан број корисника

Право на социјалну заштиту имају појединци и породице којима је неопходна друштвена помоћ и подршка у савладавању социјалних и животних тешкоћа, а законом утврђена права и услуге социјалне заштите остварују преко Центра за социјални рад.³²

На евиденцији Градског центра за социјални рад у Београду у току 2021. године било је **115.720** корисника социјалне и породично-правне заштите, што чини 6,8% укупне популације града Београда.³³

Табела бр. 26

Година	Број корисника	Ланчани индекс
2006	68.340	-
2007	70.431	103.06
2008	73.927	104.96
2009	77.414	104.72
2010	82.833	107.00
2011	85.124	102.76
2012	91.139	107.07
2013	98.384	107.95
2014	92.356	93.87
2015	94.362	102.17
2016	101.213	107.26
2017	107.806	106.51
2018	113.434	105.22
2019	114.215	100.69
2020	114.734	100.45
2021	115.720	100.86

Упоредни преглед броја корисника карактерише континуирани раст, с изузетком прве године посматраног периода (2006.), што је директна последица друштвено-економских реформи и уласка у процес транзиције. У извештајној години је забележен незнатан пораст броја корисника, али можемо претпоставити да то није реалан одраз који би указивао на мање изражене потребе социјално угрожених грађана, већ је резултат рестриктивнијих законских одредби у остваривању одређених права, пре свега, права на једнократну новчану помоћ.³⁴

³² Закон о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

³³ Процент корисника односи се на укупан број становника према процени средином 2020. године.

³⁴ Одлуком о правима и услугама социјалне заштите Београда (Сл. лист града Београда бр.55/2011, и 17/2020 а чланом 61 прописано је: Право на једнократну помоћ појединац или породица могу да остваре највише једанпут у календарској години, с тим што укупан износ овог права не може бити већи од 80% од просечне зараде по запосленом без пореза и доприноса у граду Београду у месецу који претходи месецу у коме се врши исплата, а одређује се према стварним потребама у конкретном случају, на основу процене стручних радника Градског центра

Кретање укупног броја корисника – Одљења ГЦСР

Табела бр. 27

Одељење ГЦСР	Број корисника		Индекс 2021/2020	Процена становништва средином 2020.	Удео корисника социјалне заштите 2021. године у укупној популацији %
	2020	2021			
Барајево	1.249	1.152	92.23	26.716	4.3
Вождовац	10.982	10.779	98.15	169.81	6.3
Врачар	4.877	4.651	95.37	57.962	8
Гроцка	4.408	4.45	100.95	87.102	5.1
Звездара	9.99	9.197	92.06	170.228	5.4
Земун	9.147	9.138	99.9	176.683	5.2
Лазаревац	4.499	4.29	95.35	56.125	7.6
Младеновац	4.449	4.472	100.52	51.275	8.7
Нови Београд	12.253	13.102	106.93	211.788	6.2
Обреновац	5.245	5.461	104.12	71.953	7.6
Палилула	13.088	13.354	102,03	185.262	7.2
Раковица	6.504	6.566	100.95	107.234	6.1
Савски венац	1.818	1.658	91,20	35.052	4.7
Сопот	2.816	3.137	111.4	19.714	15.9
Стари Град	2.56	2.491	97.3	44.031	5.7
Сурчин	4.601	4.668	101,46	47.116	9.9
Чукарица	16.248	17.154	105,58	176.429	9.7
УКУПНО	114,734	115.720	100.86	1.694.480	6.8

Током извештајног периода укупан број корисника остао је на приближно истом нивоу као и претходне године. По себи се разуме да велике разлике у концентрацији становништва по појединим подручјима повлаче и значајне разлике у територијалном размештају корисника социјалне заштите. Међутим, подаци о уделу корисника социјалне и породично-правне заштите у укупном становништву показују да се потребе за интервенцијом центра испољавају у различитом обиму по појединим подручјима, тако да највећи релативни удео имају приградске општине Сопот, Сурчин и Младеновац, као и градске Чукарица и Врачар.³⁵

³⁵ Учешће и расподела корисника социјалне заштите у појединим општинама Београда последица је и њихове развијености, основних економских и показатеља регионалног развоја. Примера ради, општина Сопот, поред изузетно неповољних демографских индикатора, спада у најнеразвијеније, на рангу Београдске области са највећом стопом сиромаштва и са најнижим подстицајем регионалног развоја. Више података: ДевИнфо и Агенција за привредне регистре (АПР).

Према нормама које уређују начин евиденције у области социјалне и породично-правне заштите, узраст је један од основних критеријума за разврставање корисника. На бази тог класификационог принципа диференцирају се четири основне групације: деца, млади, одрасли и старији корисници.

Табела бр. 28

Укупан број корисника у регистру ЦСР на активној евиденцији у току 2021. године према старости и полу						
Корисници по узрасту	Број корисника на активној евиденцији у току извештајног периода (01.01. - 31.12. 2021.)		Укупно	Број корисника на активној евиденцији 31.12. 2021.		Укупно
	М	Ж		М	Ж	
Деца (0-17)	18.020	15.195	33.215	13.717	11.640	25.357
Млади (18-25)	4.618	4.504	9.122	3.613	3.511	7.124
Одрасли (26-64)	23.126	26.454	49.580	17.356	19.350	36.706
Старији (65 +)	8.854	14.949	23.803	6.740	11.301	18.041
Укупно	54.618	61.102	115.720	41.426	45.802	87.228

У погледу старосне структуре корисника, као и претходних година, најзаступљенија су одрасла лица која чине 42,8% евидентираних; следе малолетни (28,7%) и старији корисници који су заступљени са 20,6%, док су у укупном броју корисника најмање заступљени млади са 7,9%.

Као што се може видети на следећем графикону, кретање укупног броја корисника у посматраном периоду показује њихово континуирано и релативно уједначено повећање, са изузетком 2005. и 2006. године када је забележен пад њиховог броја.³⁶

³⁶ Од почетка посматраног периода, број корисника био је у сталном порасту; у поређењу са 90-тим, 2001. године, забележен је раст од чак 23,7%, а 2005. и 2006. долази до њиховог пада за око 5%.

Графикон бр. 20

Табела бр. 29

Старосне групе корисника		2020.	2021.	Индекс 2021/2020
Деца	(0-17)	34.051	33.215	97.54
Млади	(18-25)	8.821	9.122	103.41
Одрасли	(26-64)	49.114	49.580	100.95
Старији	(65 и више)	22.748	23.803	104.64
Укупно		114.734	115.720	100.86

Кретање броја корисника (флукуација корисника) у извештајном периоду

Табела бр. 30

Кретање броја корисника у ЦСР у току 2021. године					
	Пренети	Новоевидентирани	Реактивирани	Укупно	Стављени у пасиву
Деца (0-17)	25.774	5.398	2.043	33.215	7.858
Млади (18-25)	7.067	1.179	876	9.122	1.998
Одрасли (26-64)	37.378	7.033	5.169	49.580	12.864
Старији (65 и више)	18.172	3.907	1.724	23.803	5.762
Укупно	88.391	17.517	9.812	115.720	28.482

У складу са бројчаном заступљеношћу појединих старосних група у укупном броју корисника, очекиван је и број новоевидентираних, тако да је међу њима највећи број одраслих и деце. Током године из система социјалне заштите (стављени у пасиву) изашло је 24,6% корисника, а више од три четвртине корисника наставило је да користи услуге и права из области социјалне заштите, док се 8,5% корисника вратило у систем. Сваки појединац и породица којима је неопходна друштвена помоћ ради савладавања социјалних и животних тешкоћа има право на социјалну заштиту, односно може, ако у складу са законом испуњава услове, бити корисник социјалне заштите и центра за социјални рад. Права на социјалну заштиту се обезбеђују пружањем услуга социјалне заштите и материјалном подршком. Услуге су активности социјалне заштите којима се пружа подршка и помоћ појединцу и породици ради побољшања (очувања) квалитета живота, отклањања или ублажавања ризика од неповољних животних околности, а материјалном подршком се обезбеђује егзистенцијални минимум и подршка за социјално укључивање корисника. Корисници социјалне заштите су по правилу држављани Србије, али могу бити страни држављани, као и лица без држављанства. Старатељи, хранитељи и усвојитељи као и неке друге особе које у својству клијената такође користе одређене услуге центра за социјални рад, иако користе услуге нису и непосредно корисници социјалне заштите већ услуге центра користе да би, учествовали или сарађивали у остваривању заштите.

4.2. Старосне групе корисника према оствареним правима, примењеним мерама и пруженим услугама у Градском центру за социјални рад

4.2.1. Деца

Законом о социјалној заштити (чл.41) прописано је да дете може бити корисник центра за социјални рад када му је услед породичних или неких других животних околности угрожено здравље, безбедност и развој, односно ако је извесно да без подршке социјалне заштите не може да достигне оптимални ниво развоја.³⁷

Табела бр. 31

Број деце на активној евиденцији ЦСР у току године и на дан 31.12. 2021. према узрасту и полу						
Узрасне групе	Укупан број деце у току године		Укупно	Број деце на дан 31.12.		Укупно
	М	Ж		М	Ж	
0 - 2	1.185	953	2.138	867	687	1.554
3 - 5	2.034	1.749	3.783	1.480	1.257	2.737
6 - 14	9.462	8.355	17.817	7.420	6.538	13.958
15-17	5.339	4.138	9.477	3.950	3.158	7.108
Укупно	18.020	15.195	33.215	13.717	11.640	25.357

³⁷ „Службени гласник РС, бр. 24/2011; у овој групи корисника према Закону налазе се деца до навршених 17 година, 11 месеци и 31 дан.

У односу на претходну годину, у Градском центру за социјални рад, евидентиран је нешто мањи број малолетних корисника и, као и претходних година, најбројнију групацију међу њима чине деца узраста од 6 до 14 година (53,6%).

Посматрано по појединим корисничким групама (Таб. бр. 32) најбројнија су деца чији се родитељи споре око вршења родитељског права (30,7%) и социо-материјално угрожена деца (24,4%), што је приближно слично као и претходне године. Због високог ризика у ком се налазе деца из породица са поремећеним породичним односима, Центар за социјални рад (у својству органа старатељства) пружа стручну помоћ у разрешавању зачетих сукоба и примењује мере породично-правне заштите личности, права и интереса малолетника угрожених процесима дезинтеграције породице и престанком брачне или ванбрачне заједнице родитеља.

Начелно добро постављен организациони и стручни приступ у заштити материјално угрожене деце, који не подразумева само интервенције у виду материјалних давања, будући да се ради о деци која често потичу из дисфункционалних породица, неретко је рутински, посебно у домену надзора над вршењем родитељског права.

Табела бр. 32

Број деце у ЦСР према корисничким групама/поступцима и узрасту у току 2021. године					
Корисничке групе	Узраст				Укупно
	0-2	3-5	6-14	15-17	
Деца под старатељством (сва деца под старатељством: и у породици и на смештају)	158	270	1120	832	2380
Деца жртве насиља и занемаривања	516	693	2.619	1.133	4.961
Деца са неадекватним родитељским старањем	69	131	521	422	1.143
Деца са проблемима у понашању и у сукобу са законом	0	0	540	2.029	2.569
Деца чији се родитељи споре око начина вршења родитељског права	824	1.705	5.827	1852	10.208
Деца чије су породице корисници НСП и других видова материјалних давања	205	406	5.016	2.484	8.111
Деца ОСИ	125	375	1.806	623	2.929
Деца у поступцима одређивања личног имена	40	12	0	0	52
Деца у поступцима располагања имовином	17	58	154	96	325
Деца у поступцима: сагласност за малолетнички брак	0	0	0	4	4
Деца жртве трговине људима	0	1	1	2	4
Деца страни држављани без пратње	1	2	57	79	139
Деца која живе и раде на улици (деца улице)	0	5	11	13	29
Деца повратници/из реадмисије	0	0	1	0	1
Остала деца	462	517	1.615	667	3.261
Укупно	2.417	4.175	19.288	10.236	36.116

У извештајном периоду у односу на претходну годину евидентирано је око 5% мање деце чије су породице корисници новчане социјалне помоћи и других видова материјалних давања; незнатно мањи број деце са проблемима у понашању; за

7,6% је више занемарене и злостављане деце, што можемо тумачити као последицу веће осетљивости појединих институција у чијој је делатности рад са децом, као и низом потписаних протокола о сарадњи институција у заштити од насиља над децом, односно породичног насиља.

Ризику од занемаривања или насиља у породици посебно су изложена деца која живе и одрастају у социо-материјално угроженим породицама, породицама чији се родитељи споре око вршења родитељског права, као и деца са проблемом у понашању.

Основне мере за заштиту детета које спроводи центар су мере усмерене на јачање позитивних породичних снага, а спроводе се кроз институт породично-правне заштите, надзор над вршењем родитељског права чија је примена неопходна у ситуацијама када родитељи неадекватно обављају родитељске дужности, што има за последицу угрожавање развоја и интереса детета.

По Породичном закону орган старатељства има могућност да реагује применом две врсте мера надзора над вршењем родитељског права: **превентивног** и **корективног** надзора.

Превентивним надзором над вршењем родитељског права се реализује доношење одлука којима се омогућава родитељима да врше родитељско право (одређивање личног имена, промена личног имена, располагање имовином малолетногштићеника). Током 2021. године донето је 120 решења о мерама превентивног надзора за 137 деце према чијим родитељима је донета ова мера. Корективним надзором се родитељ упозорава на недостатке у вршењу родитељског права.

Табела бр. 33

Број решења о мерама корективног надзора над вршењем родитељског права и број деце према чијим родитељима су предузете мере у току 2021. године		
Врста мере корективног надзора	Број решења	Број деце
Упозорење родитељима о недостацима у вршењу родитељских права	35	39
Упућивање родитеља на разговор у породично саветовалиште или у установу специјализовану за посредовање у породичним односима	9	10
Захтев родитељима да положи рачун о управљању имовином детета	10	15
Укупно	54	64

Угроженост детета у мери која је процењена као „довољна“ да изазове интервенцију органа старатељства може бити последица тешкоћа у родитељском функционисању. Ове тешкоће се могу манифестовати у неадекватном или неуспешном остваривању заштитне и васпитне функције родитеља. У овој фази орган старатељства дужан је да:

- упозори родитеље на недостатке у вршењу родитељског права
- да им пружи потребну стручну и другу помоћ у циљу правилног одгајања детета
- да упути родитеље да се сами или са дететом обрате одговарајућој здравственој установи специјализованој за посредовање у породичним односима.

У ситуацијама када се дете налази у озбиљној и непосредној опасности орган старатељства је овлашћен да предузима мере издвајања детета/деце из породице и током године из породица је издвојено 94 деце.

Табела бр. 34

Број деце која су у току године издвојена из биолошке породице према узрасту и полу										
Број деце	0 - 2		3 - 5		6 - 14		15 - 17		Укупно М	Укупно Ж
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж		
Број деце	15	11	11	9	19	16	6	7	51	43
Укупно	26		20		35		13		94	

Табела бр. 35

Деца издвојена из биолошке породице у току 2021. године према средини у коју су смештена непосредно након издвајања (1. смештај детета)	
Средина у коју је дете смештено непосредно након издвајања	Број деце
Дете смештено код сродника	8
Породични смештај	21
Прихватилиште/Прихватна станица	44
Домски смештај	20
Нешто друго	1
Укупно	94

Најстрожија мера према родитељима који неадекватно врше родитељско право је **мера лишења родитељског права**, о којој искључиво одлучује надлежни суд. Што се тиче органа старатељства, његова улога обухвата покретање поступка, достављање налаза и мишљења суду и привремену старатељску заштиту детета у поступку. У следећој табели су изложени подаци о пословима центра у вршењу јавних овлашћења која се односе на заштиту малолетника.

Табела бр. 36

Број налаза и стручног мишљења на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о заштити права детета или о вршењу, односно лишењу родитељског права у току 2021. године		
Поступак пред судом	Број налаза и мишљења	Број деце
Вршење родитељског права	2.675	3.093
Регулисање личног односа детета и родитеља	185	241
Извршни поступак у регулисању виђања детета и родитеља	97	129
Изддржавање детета	13	13
Лишење родитељског права	87	107
Кривични поступак против родитеља због занемаривања и злостављања детета	66	76
Прекршајни поступак	49	53
Поступак за заштиту права детета	42	51
Укупно	3.214	3.763

Старатељство

Према Породичном закону под **старатељство** се ставља дете без родитељског старања или пунолетно лице које је лишено пословне способности. Одлуку о стављању под старатељство доноси орган старатељства. Старатељство је један од кључних инструмената породично-правне заштите чијом применом се осигурава заштита личности, интереса и права малолетних особа у ситуацијама угрожености њиховог психофизичког и социјалног развоја, која може бити последица деловања различитих фактора, као што су: одсуство родитељског старања, неадекватно вршење родитељског права праћено материјалном необезбеђеношћу и др.

Табела бр. 37

Број решења о примени СТАЛНЕ старатељске заштите донетих у току 2021. године (нови корисници) према старости и полу детета			
Узраст	Пол		Укупно
	М	Ж	
0 - 2	5	2	7
3 - 5	4	2	6
6 - 14	13	16	29
15 - 17	12	6	18
Укупно	34	26	60

У следећој табели могу се видети разлози примене старатељске заштите за децу која су као нови корисници евидентирани 2021. године.

Табела бр. 38

Број решења о примени мере СТАЛНЕ старатељске заштите донетих у току 2021.године према разлогу примене мере и полу детета			
Разлог примене мере старатељске заштите	Број деце		Укупно
	М	Ж	
Родитељи преминули	10	3	13
Родитељи непознати	2	2	4
Родитељи лишени родитељског права, односно пословне способности	17	16	33
Родитељи који нису стекли пословну способност	5	5	10
Укупно	34	26	60

Када посматрамо разлоге примене старатељске заштите уочавамо да је већина деце стављена под старатељство због лишења родитеља родитељског права, што подразумева његову злоупотребу и грубо занемаривање дужности из садржине родитељског права.

Табела бр. 39

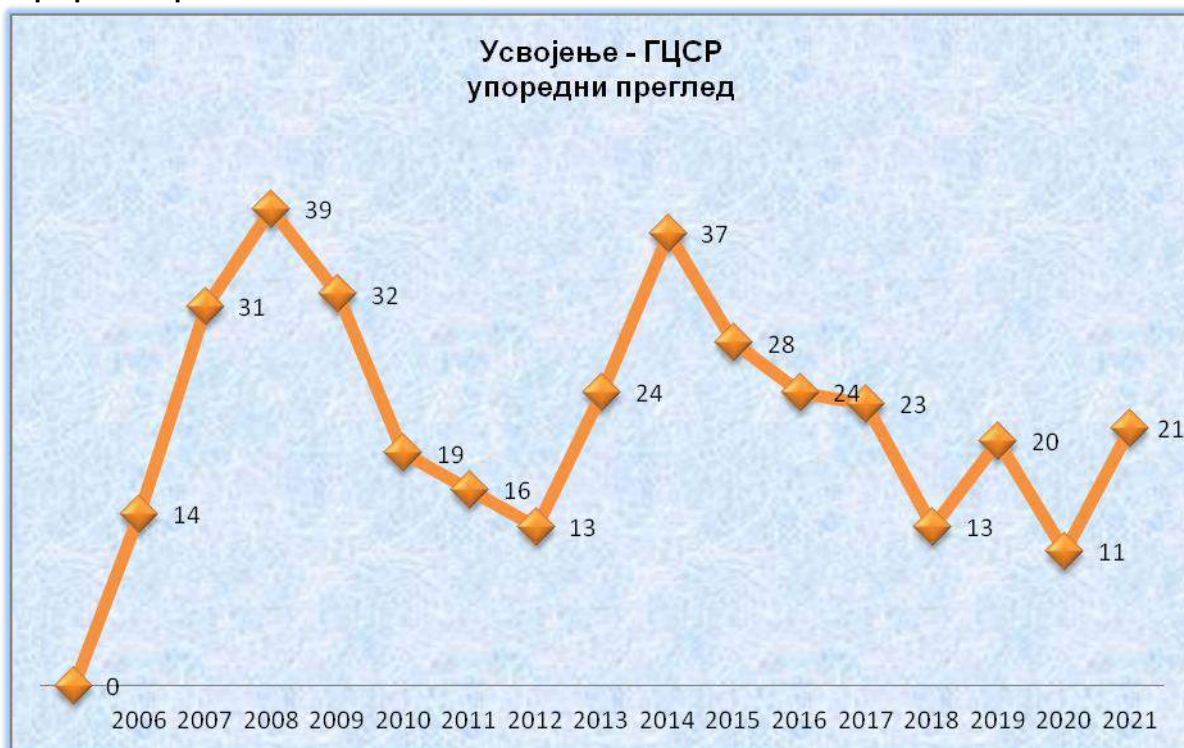
Број решења о примени СТАЛНЕ старатељске заштите на дан 31.12. 2021. године према старости и полу детета			
Узраст	Пол		Укупно
	М	Ж	
0 - 2	10	5	15
3 - 5	20	27	47
6 - 14	172	179	351
15 - 17	149	131	280
Укупно	351	342	693

Породични закон разликује старатељство и привремено старатељство. Орган старатељства може одлучити да постави привременог старатеља детету чији родитељи нису одлуком суда лишени родитељског права ако процени да је то неопходно ради привремене заштите личности, права или интереса детета. У току 2021. године под **привременим старатељством** била су **803 малолетника**. Привремено старатељство подразумева обуставу права родитеља на вршење родитељског права постављањем детету привременог старатеља и најчешће доношење одлуке о измештању детета из угрожавајућег породичног окружења и смештаја детета у другу (сродничку или хранитељску породицу, односно одговарајућу установу). У 2021. години ГЦСР је наставио са активностима збрињавања малолетне деце / страних држављана без пратње. Евидентирано их је 139, а највећи број ове деце су дечаци узраста 15 – 17 година. Центар за социјални рад је у односу на ову корисничку групу најчешће обезбеђивао смештај у прихватилиште и привремену старатељску заштиту.

Усвојење

Усвојење, као посебан облик заштите деце (без родитељског старања) и као породично-правни однос у смислу остваривања права сваког појединца да планира обим своје породице, у домену социјалне заштите, између осталог, има за циљ смањење броја деце у установама и унапређење развоја усвојења, хранитељства и алтернативних облика заштите деце у природном породичном окружењу. У току 2021. године за **21** дете донета су решења за заснивање усвојења, а 29 усвојитељских парова стекло је општу подобност и чекају на усвојење деце.

Графикон бр. 21

У посматраном периоду (2006 - 2021) може се уочити да усвојење има осцилаторне тенденције и, гледано у просеку, годишње се реализују 22 усвојења. У извештајној години на евиденцији ГЦСР било је 31 дете са донетим такључком о општој подобности за усвојење и 29 усвојитељских парова који чекају на усвојење.

У наредним табелама дати су подаци о деци која су током извештајног периода и на крају године била на смештају и подаци о деци за које је пружена материјална подршка током 2021. године у ГЦСР.

Табела бр. 40

Врста смештаја	УКУПНО	
	Укупно у 2021.	На дан 31.12.2021.
Сродничка хранитељска породица	129	115
Друга хранитељска породица	641	609
Домски смештај	309	265
Прихватилиште	234	167
Укупно	1.313	1.156

У 2021. години на смештају је боравило 1.313 деце, а највећи број био је на хранитељству (58,6%), док је око четвртине деце институционално (домски смештај) збринуто.

Приоритет најбољих интереса деце подразумева да најбољи интереси детета имају предност над интересима родитеља. Смештајем се обезбеђује психофизички развој и социјализација деце до повратка у природну породицу или оспособљавања за самостални живот.

Материјална подршка пружена је за 7.028 малолетника (за 6,7%) мање него претходне године, а у највећем броју деца су користила право на новчану социјалну помоћ (64,5%), што се може сматрати поузданим показатељем сиромаштва и на општијем нивоу.³⁸

Табела бр. 41

Укупан број деце обухваћен материјалном подршком у току 2021.године	
Број деце чланова породице корисника НСП	4.531
Број деце обухваћен правом на помоћ и негу другог лица	1.148
Број деце обухваћен правом на увећану помоћ и негу другог лица	1.349
Укупно	7.028

Различита истраживања и анализе на тему сиромаштва код деце указала су на нека обележја дечијег сиромаштва од којих су: већина сиромашне деце живи у домаћинствима чији су чланови суочени са проблемом незапослености; ризик сиромаштва знатно је већи у домаћинствима са троје и више деце; сиромаштво код деце посебно је изражено код породица које примају новчану социјалну помоћ и у којима су присутни вишеструки проблеми. Као веома сложен проблем, решавање проблема сиромаштва код деце захтева јасан и темељан приступ, пре свега, на плану успостављања координације одговарајућих тела у системима здравства, образовања и социјалне заштите.

4.2.2. Пунолетни корисници (млади, одрасли и старији)

Градски центар за социјални рад велики део нормативно утврђених обавеза реализује према пунолетним корисницима, међу којима су материјална подршка, институционална и ванинституционална заштита и пружање разних видова породично-правне заштите.

³⁸ Извор: РСЗ „Анкета о приходима и условима живота», Саопштење 282/октобар, 2021 „Посматрано према старости, лица млађа од 18 година била су највише изложена ризику од сиромаштва – 24,2%, као и лица старости од 18 до 24 година – 23,6%. Најнижу стопу ризика од сиромаштва имала су лица старости од 25 до 54 године – 19,6%.»